

Juryordningen og betydningen av at juryen ikke begrunner kjennelsen

Kandidatnummer: 560

Leveringsfrist: 25.04.2008

Til sammen 17 805 ord

25.04.2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema og avgrensning	1
1.2	Begrepsavklaring	2
1.3	Rettskildebildet	3
1.4	Videre fremstilling	4
<u>2</u>	<u>LEKMANNSDELTAGELSE I LAGMANNSRETEN</u>	<u>5</u>
2.1	Innledning	5
2.1.1	Saksfordelingen lagrette – meddomsrett	6
2.2	Lagmannsrettens to lekdommerordninger	6
2.2.1	Lagmannsrettens plass i rettsystemet	6
2.2.2	Rettens oppbygging	7
2.3	Ankeforhandling med lagrette	8
2.3.1	Området for lagrettens behandling	8
2.3.2	Avgjørelse av skyldspørsmålet	10
2.3.3	Bevisbedømmelsen	11
2.3.4	Videre saksgang	12
<u>3</u>	<u>BEGRUNNELSE</u>	<u>15</u>
3.1	Generelt om begrunnelser	15
3.2	Begrunnelse for juridiske avgjørelser	17
3.2.1	Domsgrunner, strpl. § 40	17
3.2.2	Avgjørelser av meddomsretten	18
3.2.3	Avgjørelser av lagretten	22

3.3	Konsekvensen av mangelfulle domsgrunner	25
<u>4</u>	<u>VURDERING</u>	<u>26</u>
4.1	Innledning	26
4.2	Lekmannsdeltagelse	27
4.3	Betydningen av manglende begrunnelse	28
4.3.1	Innledning	28
4.3.2	Begrunnelse som grunnlag for anken	29
4.3.3	Begrunnelse som grunnlag for kontroll med rettsystemet og rettsutviklingen	31
4.3.4	Lekmenn i strafferettspleien	34
4.3.5	Betydningen for tiltalte, fornærmede og lekdommeren	44
4.3.6	Sikrer juryordningen en god overveiellesprosess?	46
4.4	Juryordningens styrker	47
4.4.1	Innledning	47
4.4.2	Demokratihensynet	48
4.4.3	Garanti mot uriktige domfellelser	51
4.4.4	Folks tillit til domstolen	53
4.4.5	Fagdominans	56
4.5	Oppsummering og konklusjon	60
<u>5</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>64</u>
<u>6</u>	<u>LISTER OVER TABELLER OG FIGURER M V</u>	<u>A</u>

1 Innledning

1.1 Tema og avgrensning

Hovedtema for oppgaven er en vurdering av juryordningen som avgjørende organ av skyldspørsmålet i lagmannsretten. Ved vurderingen er det tatt særlig utgangspunkt i det faktum at lagretten ikke gir en begrunnelse for kjennelsen. Ved hjelp av lov, teori og rettspraksis vil jeg redegjøre for hva slags betydning en mangel på slik begrunnelse kan ha.

Målet med oppgaven er å klargjøre lagrettens rolle i rettsystemet og vurdere nødvendigheten av lagretten som sådan. Ved forarbeidene til to-instansreformen, som ble vedtatt ved lov av 11. juni 1993 nr. 80, og ved forarbeidene til straffeprosessloven av 1981 ble grunnlaget for opprettholdelsen av juryordningen grundig vurdert. Jeg vil se om de hensyn som den gangen ble vurdert og den begrunnelsen som ble fremlagt ved lovrevisjonen i 1981 og 1993 er ivarettatt gjennom dagens system.

Den rettslige debatten om lekmanndeltagelse, dreier seg ikke om behovet for lekdommere som sådan i strafferettspleien, men i hvilken form lekmanndeltagelsen bør utøves. Enten ved lagrette eller meddomsrett. Dette på grunn av at det er en bred enighet i teorien om at det er behov for lekmanndeltagelse.¹ Da jeg satte i gang med oppgaven, var jeg i utgangspunktet nøytral i forhold til hvilken lekdommerordning som var mest hensiktsmessig. Men i arbeidet med temaet har det vært vanskelig å ikke velge side. Oppgaven vil av den grunn bære preg av min oppfatning, at meddomsretten er en bedre form for lekdommerdeltagelse enn lagretten.

Argumentene for den ene eller annen form for lekmanndeltagelse er mange. Det vil bli tatt utgangspunkt i betydningen av at lagretten til forskjell fra meddomsretten ikke

---

¹Se innledningen i kapittel 4.1.

begrunner kjennelsen. Men de andre ledende argumenter for og mot lagrettebehandling eller meddomsrett vil også bli presentert.

Det er klart at jeg i denne avhandlingen ikke har mulighet til å gå inn på alle sidene ved lekdommerordningene. Det er et svært komplekst system og det er mange sider av debatten, både rettslige, politiske og retts sosiologiske. Blant annet prinsippet at ”man skal dømmes av sine likemenn.” Prinsippet har to sider. At man skal dømmes av folket som en del av demokratiet, og at sammensetningen skal representere tiltaltes likemenn. Det er gjort flere studier av nettopp sammensetningen av juryen. Blant annet en gjennomgående studie ved utvalget i NOU 2002: 11 *Dømmes av likemenn*. Det vil ikke bli redegjort for den reelle sammensetningen, men likemenn som en del av demokratiet vil bli drøftet inngående.

Av plassmessig hensyn har jeg også valgt å utelate debatten rundt fordeler og ulemper ved den prosessuelle behandlingsmåten ved avgjørelsene i meddomsrettsordningene. Jeg har også utelatt å gjøre en komparativ vurdering av juryordningen med andre land, selv om dette kunne bidra til å belyse problemstillingene fra flere sider. Det vil heller ikke bli redegjort for kravet til begrunnelser etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK), men jeg vil kort konstantere at det ikke er noe i konvensjonens art. 6 om ”fair trial” som tilsier at juryen må begrunne avgjørelsen.²

Oppgavens formål er først og fremst å gi en rettsdogmatisk fremstilling av et sett med straffeprosessuelle regler, og deretter en mer rettspolitisk de lege ferenda vurdering av ordningen. Men problemstillingen berører også retts sosiologiske sider.

1.2 Begrepsavklaring

Juryprinsippet innebærer at ”ingen kan dømmes til straff uten at lekmenn har deltatt i pådømmelsen”.³ *Juryordningen* derimot er de reglene som i norsk straffeprosess ivaretar

---

² Hov (2007) s. 61.

³ Øvergaard (1941) s. 15.

juryprinsippet.⁴ Juryprinsippet er et politisk ideal, juryordningen er den faktiske ordningen som idealet har munnet ut i.

Bevisvurdering og bevisbedømmelse vil si at man klarlegger et hendelsesforløp gjennom en vurdering av de fremlagte bevis, man finner ”hvilken sannsynlighet som faktisk foreligger”.⁵ Etter man har vurdert sin overbevisning etter de bevisene som er fremlagt, ser man om overbevisningen er tilstrekkelig til å oppfylle det aktuelle beviskrav. Beviskravet vil si hvor stor grad av sikkerhet som må til for at et bestemt faktum skal legges til grunn.⁶

Rettsikkerhet er et populærbegrep som har mange aspekter. Det er en ”ideologisk karakteristikk om hvordan forholdet mellom individ og offentlig myndigheter bør være.”⁷ I straffeprosessuell sammenheng kan det bety ordninger som sikrer og styrker både siktede, fornærmede, allmennhetens stilling. For eksempel skal siktede sikres mot overgrep fra myndighetene og befolkningen skal beskyttes mot kriminelle handlinger fra andre borgere.⁸ Dette kan sikte til ordninger som sikrer forutberegnelighet, rettferdighet og klarhet i rettsystemet.

1.3 Rettskildebildet

Det er ikke skrevet så mye rundt betydningen av å gi en begrunnelse for rettslige avgjørelser. Men en vurdering av juryordningen har vært gjenstand for omfattende diskusjon i juridisk litteratur helt siden juryen ble innført i 1887. Det er skrevet mye litteratur, særlig juridiske artikler, rundt spørsmålet om man skal beholde juryen og betydningen av dens kompetanseområde. Det er skrevet en del om innholdet av kravet til begrunnelse for domsavsigelser. Det er også en god del rettspraksis på dette området.

---

⁴ Muntlig kilde, doktorrand og pensjonert ekstraordinær lagdommer Lars-Jonas Nygard.

⁵ Hov (2007) a s. 267.

⁶ ibid s. 266-267.

⁷ Eskeland (1989) s. 20.

⁸ ibid s. 20-21.

Den pensjonerte lagdommeren Lars-Jonas Nygard har nylig gjort ferdig sin doktoravhandling "Lekdommere i strafferettspleien" ved Institutt for Offentlig rett ved Universitetet i Oslo. Avhandlingen ble levert til bedømmelse i desember 2007. I og med at avhandlingen ennå ikke er blitt godkjent og publisert, tok jeg kontakt med Nygard og hadde en samtale med han den 13.4.2008. Jeg fikk tilgang til hans doktoravhandling i form av utkast til en bok og tillatelse til å vise til denne og til samtalen. Det vil først og fremst bli gjort rede for de undersøkelsene som er gjort og ikke Nygards tolkninger eller slutninger fra disse.

1.4 Videre fremstilling

I den videre fremstillingen vil det i del 2, bli redegjort for lagrettens plassering i rettspleien de lege lata. Det vil bli innledningsvis kort redegjort for den historiske bakgrunnen og for de legislative hensyn bak lagmannsrettens funksjonsfordeling i kapittel 2.1. Videre vil det bli redegjort for lagmannsrettens oppbygging og område for lagrettebehandling i kapittel 2.2 og 2.3.

I del 3 vil det bli redegjort for begrunnelser. Først for begrunnelser generelt i kapittel 3.1 og begrunnelser for juridiske avgjørelser i kapittel 3.2. Særlig vil det bli redegjort for kravet til innholdet av domsgrunner for saker avgjort av lagmannsretten. Det vil parallelt bli foretatt en redegjørelse av kravet til domsgrunner ved meddomsrett og lagrette. Betydningen av at lagretten ikke begrunner avgjørelsen vil bli belyst ved en redegjørelse for kravene til domsgrunner for meddomsretten. Ved sammenligningen vil det bli redegjort for de sider av meddomsrettens avgjørelse som tilsvarer lagrettens arbeidsområde, avgjørelsen av bevisvurderingen under skyldspørsmålet.

I del 4 vil det så bli gjort en de lege ferenda vurdering av juryordningen. Først redegjøres det kort i kapittel 4.2 for lekmannsdeltagelse i strafferettspleien på generelt grunnlag. I kapittel 4.3 vil det bli redegjort for lagrettens svakheter, med utgangspunkt i hva slags betydning og følger det har av at lagretten ikke gir noen begrunnelse. I kapittel 4.4 vil

det ble redegjort for de hensyn som har vært lagt avgjørende til grunn ved Stortingets avgjørelse om å beholde juryordningen og de forutgående lovreformer.

2 Lekmannsdeltagelse i lagmannsretten

2.1 Innledning

Ved lov av 1. juli 1887 om Rettergangsmaaden i Straffsager Nr. 5 ble de to lekdommerordninger, meddomsretten og lagretten innført. Lekdommerinnslaget har etter dette vært en grunnfestet del av norsk straffeprosess. I 1887 var den utvidede lekmannsdeltagelsen i hovedsak innført grunnet Venstres politiske kamp mot embetsstyret og kongeveldet. Juryen skulle være et demokratiserende element av domstolen i straffeprosessen.

Ved vedtagelsen av innføringen av lekmannsdeltagelsen ble det også lagt vekt på at kompetanseinndelingen var rasjonell. Fagdommerne og lekdommerne hadde på hvert sitt område de beste betingelser for å treffe en riktig avgjørelse. Dommerne skulle tolke loven ved å gi lekdommerne sin rettsbelæring og lekdommerne forsto best å bedømme bevis og foreta skjønnsomme vurderinger.⁹ Straffeprosessens regler om bruk av lekmenn i rettspleien ble også innført på bakgrunn av hensynet til demokrati og folkestyre.¹⁰

Siden den gang har debatten rundt juryordningen jevnlig blitt tatt opp, spesielt inngående ved de to store straffeprosessreformene. Ved innføringen av straffeprosessloven av 1981 og ved to-instansreformen i 1993. I både innstillingen av 1969¹¹ og utredningen i 1993¹² var det et klart flertall for å oppheve juryordningen. Som det allerede i 1969 ble sagt; ”De

---

⁹ Innstilling om rettergangsmåter i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen (SKI 1969) s. 74.

¹⁰ Andenæs (2000) s. 120.

¹¹ Se utførlig drøftelse i SKI 1969.

¹² Se utførlig drøftelse i NOU 1992:28.

forhold som i sin tid gjorde juryen til en politisk merkesak, hører i dag fortiden til.”¹³

Juryen har siden innføringen fått innsnevret arbeidsområde med tanke på hvilke saker som skal behandles av den, men står i vesentlig samme stilling prosessuelt da som nå.

2.1.1 Saksfordelingen lagrette – meddomsrett

Tabellen nedenfor viser en oversikt over fordelingen mellom behandlingen av lagmannsrettssaker med lekmanndeltagelse i årene 2003-2007.¹⁴

Oversikt

År	Lagrettesaker	Meddomsrettssaker	Meddomsrett samlet ¹⁵
2003	376	495	17 121
2004	295	471	16 814
2005	325	458	18 010
2006	333	556	18 246
2007	317	558	17 591

2.2 Lagmannsrettens to lekdommerordninger

2.2.1 Lagmannsrettens plass i rettsystemet

Lagmannsretten er andreinstans etter den norske prosessordningen. Ved saker om straff etter straffeprosesslovens § 1¹⁶ behandler lagmannsretten først og fremst anke over tingrettens avgjørelser, jf strpl. § 6. Ankeinstansen har også kompetanse til å avvise saker under ankeforberedelsen dersom ikke de formelle vilkårene er oppfylt og nekte anker fremmet ved ”avsiling” dersom det er klart at anken ikke vil føre frem, jf strpl. §§ 317-319 og § 321.

---

¹³ SKI 1969 s. 81.

¹⁴ Domstolsadministrasjonens årsstatistikk 2007 s. 59-66.

¹⁵ Samlet for tingrett og lagmannsrett.

¹⁶ Straffeprosessloven av 22. mai 1981 nr. 25 (heretter forkortet strpl.).

2.2.2 Rettens oppbygging

Lagmannsretten settes med enten tre fagdommere, tre fagdommere med tillegg av fire meddommere (stor meddomsrett), eller tre fagdommere med tillegg av ti lekdommere, kalt lagrette eller jury.

Utgangspunktet er at lagmannsretten settes med tre fagdommere, jf domstolloven § 12¹⁷. Der det ankes over ”bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet eller avgjørelse om straff eller rettsfølge som nevnt i strpl. § 2 (1) nr. 1. for forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn seks år” settes lagmannsretten med fire meddommere, se strpl. § 332 (1). Retten settes med lagrette der det er anket over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet og saken gjelder forbrytelse som kan medføre fengsel i mer enn seks år, jf § 352 (1). Ved behandling med lagrette blir retten delt opp slik at lagretten behandler skyldspørsmålet for seg. Reglene følger av dl. § 12 og strpl. § 332. Straffespørsmålet, reaksjon og utmåling, blir avgjort av tre fagdommere med tillegg av fire lagrettemedlemmer, jf strpl. § 376e. En nærmere utredning av hovedregel og unntak følger av kapittel 2.4.1.

2.2.2.1 Lagrettens sammensetning

Lagretten består av 10 medlemmer. I vidløftige saker kan rettens leder beslutte at retten skal ha 11 eller 12 medlemmer, jf strpl § 355. Halvparten av meddommerne skal være kvinner og halvparten menn, jf dl. § 86. Bestemmelsene om utvelgelsen av meddommere og lagrettemedlemmer i domstolloven ble endret ved lov av 15. juni 2007 nr. 38.

Utvelgelsen skal skje på bakgrunn av at dommerne skal ha en allsidig sammensetning, slik at de best mulig representerer befolkningen, se dl. § 67.

Det følger videre av §§ 70-72 at den som velges må ha tilstrekkelige norskkunnskaper og være personlig egnet til oppgaven. Det er også krav til vandel og alder og unntak for

---

¹⁷ Domstolloven av 13. august 1915 nr. 5 (heretter forkortet dl.).

personer i visse stillinger som for eksempel Stortingets representanter og praktiserende advokater.

I hvert lagsogn er det to utvalg for lagrettemedlemmer og meddommere, et for kvinner og et for menn. Det er kommunen som hvert fjerde år velger medlemmer til disse utvalgene, se §§64 og 66. Det er kommunen som ved sine utvalg skal kontrollere at ingen velges i strid med reglene i §§ 70-72, jf § 73. Krav om dommernes habilitet følger av domstolovens kapittel 6.

Dommerne trekkes ut tilfeldig blant alle som er registrert i utvalgene i den trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes, se dl. § 86. Det trekkes ut 16 eller 18 dommere, jf dl. § 87.

Av de lekdommerne som etter trekningen er til stede, har partene rett til å ”skyte ut” så mange medlemmer slik at det gjenstår riktig antall, altså 10, 11 eller 12, jf strpl. §§ 355-357. Nyttas ikke utskytningen fullt ut blir de resterende medlemmene trukket ut ved loddtrekning.

Etter etableringen av lagretten skal det ved lukkede dører velges en ordfører under ledelse av rettens formann, se strpl. § 361.

2.3 Ankeforhandling med lagrette

2.3.1 Området for lagrettens behandling

Hovedregel

Lagmannsretten settes som hovedregel med lagrette der det ankes over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet og anken gjelder forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn seks år, jf strpl. § 352. Hva som inngår i bevisvurderingen under skyldspørsmålet følger av kapittel 2.4.2.

Etter ordlyden gjelder strpl. § 352 bare saker om straff. Sak om overføring til tvungen psykisk helsevern eller tvungen omsorg behandles med meddomsrett¹⁸, jf strpl. §§ 2 nr. 1 og 232.

Det er strafferammen etter vedkommende straffebud som er avgjørende, ikke hvor lang straff som er påstått eller idømt ved lavere instans. Saker som kan medføre fengsel i mer enn seks år vil typisk være saker om drap, narkotika og sedelighetssaker. Det følger av § 352 (3) at forhøyelse av maksimumsstraffen på grunn av gjentagelse, sammenstøt av forbrytelser eller anvendelse av strl. § 60a eller § 232 ikke kommer i betraktning. Disse bestemmelsene gjelder forhøyelse av strafferammen ved organisert kriminalitet og forhøyelse av strafferammen ved særdeles skjerpende omstendigheter ved skade på liv, legeme og helbred. Ved slike saker skal altså strafferammen etter påståtte straffebud og straffalternativ anvendes.

Unntak

Det følger flere unntak fra hovedregelen i første ledd om når lagmannsretten settes med lagrette. Disse følger først og fremst av strpl. § 352 (2). Dette gjelder for det første saker vedrørende statens sikkerhet og forbrytelser mot Norges statsforfatning og statsoverhodet, se § 352 (2) nr. 1, jf strpl. kapittel 8 og 9.

For det andre settes retten som meddomsrett der ”siktete var under 18 år da forbrytelsen ble begått, dersom påtalemyndigheten ikke vil påstå og det ved den påankede dom ikke er idømt fengsel i mer enn to år”. Til sist settes retten med meddomsrett der hvor retten har satt lagrettens kjennelse til side, jf §§ 376a og 376c, jf § 352 (2) nr. 2 og 3.

I noen ankesaker vil det være tilfeller hvor det ankes over flere forhold som ikke alle skal behandles med lagrette. Strpl. § 353 regulerer forholdet. Det vil for eksempel være tilfelle hvor tiltalte er siktet for flere straffbare handlinger, eller handlinger hvor flere er tiltalt i

---

¹⁸ Andenæs (2000)b s. 34-37.

samme sak, se strpl. § 353 jf § 13. Det avgrenses mot en nærmere redegjørelse for disse bestemmelsene.

2.3.2 Avgjørelse av skyldspørsmålet

2.3.2.1 Hovedlinjer i grensedragningen mellom skyld og straffespørsmål

Som nevnt settes lagmannsretten med lagrette kun der det er anket over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Dette betyr at hovedforhandlingen ved lagrette er oppdelt slik at det først forhandles om skyldspørsmålet, og der lagretten finner tiltalte skyldig vil det så forhandles over straffespørsmålet. Dette fremgår av strpl. § 376e og § 376f.

Lagretten alene avgjør kun skyldspørsmålet. Straffeprosessloven inneholder ingen generell bestemmelse om sontringen mellom straffespørsmål og skyldspørsmål. Som veiledning følger det av strpl. § 33 at bortfall av straff på grunn av foreldelse eller forhøyd straff på grunn av gjentakelse, med unntak for tidspunktet for den påståtte handlingen, ikke hører med til skyldspørsmålet. Grensen er trukket i teori og rettspraksis. Med utgangspunkt i de fire straffbarhetsvilkår, som må være oppfylt for at tiltalte skal finnes skyldig, kan man trekke visse retningslinjer. Grovt sett omfatter skyldspørsmålet alle avgjørelser som er nødvendig for å konstantere skyld, de objektive og subjektive betingelsene for straff. Straffespørsmålet omhandler avgjørelsen som har med straffutmålingen og selve reaksjonsfastsettelsen og gjøre.¹⁹

Kort forklart omhandler skyldspørsmålet vilkåret om at handlingen må rammes av et eller annet straffebud, altså om det faktum som finnes bevist rammes av loven.

Spørsmålet om omfanget av en forbrytelse har noe å si for subsumsjonen, er etter praksis å anse som skyldspørsmål. For eksempel om legemsbeskadigelsen er grov eller ikke etter strl. § 228 og § 229. Men der omfanget ikke har betydning for subsumsjonen, som for

---

¹⁹ Andenæs (2000)a s. 152-154.

eksempel om hvor langt over fartsgrensa siktede har kjørt er å anse som et straffespørsmål.²⁰ For eksempel hører fastleggelsen av størrelsen på et narkotikaparti under skyldspørsmålet, hvis det har betydning for om det er strl. § 162 første, andre eller tredje ledd en oppbevaring skal subsumeres under. Men ikke dersom det er klart at handlingen faller inn under tredje ledd, og størrelsen bare har betydning for straffutmålingen. Konkrete straffeskjerpelsesmomenter er en del av skyldspørsmålet, mens generelle momenter er en del av straffespørsmålet.

Subjektiv skyld, medvirkning og forsøk er alle deler av skyldspørsmålet, med unntak der uaktsomhet og forsett, forsøk og fullbyrdelse er likestilt.²¹

Til sist hører vilkårene om tilregnelighet, at ikke tiltalte er mindreårig eller sinnsyk, og vilkåret om at det ikke må foreligge noe objektiv straffefrihetsgrunn som nødrett og nødverge til skyldspørsmålet. Det avgrenses mot en nærmere redegjørelse for straffespørsmålet, da oppgaven hovedsakelig behandler skyldspørsmålet.

2.3.3 Bevisbedømmelsen

Lagretten avgjør bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Dette betyr i første omgang at det faktiske hendelsesforløpet skal klarlegges. Det er påtalemyndigheten som fører bevis for tiltaltes straffeskyld, prinsippet er ikke uttrykkelig nevnt i loven, men følger av sedvane.²² Det sies at påtalemyndigheten har ”bevisbyrden”.

Det er et strengt beviskrav i straffeprosessen. Tiltalte skal frifinnes dersom det foreligger ”rimelig tvil”. Det har vært vanlig å uttrykke dette kravet som om tiltaltes skyld må være bevist ut over en hver rimelig tvil.

---

²⁰ Matningsdal (1998) s. 287-288.

²¹ Hov (2007)b s. 296-299.

²² Andenæs (2000)a s. 177.

Lagretten skal vurdere de bevis som fremlegges i retten, altså de bevis som er ført under hovedforhandlingen. Dette følger av bevisumiddelbarhetsprinsippet og strpl. § 305. At det kun er disse bevisene det skal legges vekt på følger av kontradiksjonsprinsippet. Partene skal ha muligheten til å komme med innsigelser ved de bevis som fremlegges. Derimot kan retten legge vekt på vitterlige kjensgjerninger, slike trenger ikke bevis.²³ Dette er kjensgjerninger som alle og enhver har kjennskap til eller kjensgjerninger som enkelt kan bringes på det rene, for eksempel hva slags fartsgrense det var på ulykkesstedet.

Etter prinsippet om fri bevisbedømmelse er det opp til retten hvor mye man vektlegger et bevis.²⁴ Det er ingen lovregler som bestemmer verdien av et bevis. Videre er det slik at lagretten skal vurdere alle bevisene ”under ett”. Bevisbedømmeren skal foreta en samlet vurdering av bevisene i saken etter de alle er fremlagt. De skal vurderes opp mot hverandre. Dette for å ivareta en saklig og objektiv vurdering.

Bevisvurderingen må holdes opp mot rettsanvendelsen. Der for eksempel lagretten skal avgjøre om tiltalte har forsøkt og skaffe seg samleie ved ”vold”, se strl. § 192 jf § 49, må også innholdet av begrepet ”vold” klarlegges. For eksempel dersom tiltalte har avkledd fornærmede, må lagretten ta stilling til om det som faktiske forløpet er å anse som ”vold” i lovens forstand. Det vil selvfølgelig kunne variere etter måten fornærmede ble avkledd. Rev tiltalte av klærne kan dette være en form for maktanvendelse og derav vold. Slike spørsmål har en nær tilknytning til bevisbedømmelsen og det kan i mange tilfeller være vanskelig å skille. Hva som *rettslig sett* er ”vold” avgjør imidlertid fagdommerne ved sin rettsbelæring, og denne er lagretten pliktig å følge.

2.3.4 Videre saksgang

Etter bevisførselen og aktor og forsvarers prosedyre, følger lagmannens foredrag til lagretten (rettsbelæringen). Denne belæringen inneholder dels en oppsummering av

---

²³ Andenæs (2000)a s. 182-183 i petit.

²⁴ *ibid* s. 183.

bevisene i saken og dels en forklaring av spørsmålene og rettsetningene som skal legges til grunn, se strpl. § 368. Rettsbelæringen skal være bestemt og uttømmende slik at lagmannens forståelse av rettsetningene fremkommer på en tydelig og forståelig måte. Lagmannen skal også gi uttrykk for bevisbyrdereglene, særlig at all tvil skal komme tiltalte til gode.²⁵ Gjennomgangen av bevisene skal gjøres på en måte slik at lagretten blir oppmerksom på de bevis som er relevante å ta i betraktning.

Både lagmannens lovforståelse og gjennomgangen av bevisene må fremsettes i en form som gjør det forståelig for ikke-jurister. Men rettsbelæringen skal også være grunnlag for en eventuell anke over lovforståelsen og må av den grunn inneholde presise juridiske begreper ved for eksempel forklaring av ord som forsett, medvirkning, forsøk, uaktsomhet etc.

Rettens redegjørelse for bevisene er bare av rent veiledende betydning, men lagretten er forpliktet til å følge lagmannens rettsbelæring når det gjelder lovanvendelsen.²⁶ Høyesterett er rikets øverste dommere og har av den grunn det siste ordet med hensyn til rettsanvendelsen. Denne retten ville blitt illusorisk om ikke lagretten fulgte rettsbelæringen. Da ville det jo i realiteten være umulig for Høyesterett å kontrollere hvordan loven er blitt tolket.

Dersom noen av partene vil overprøve lagmannens rettsbelæring må de kreve den protokollert, jf strpl. § 368 (4).

Etter at bevisførsel og prosedyre om skyldspørsmålet er avsluttet blir lagretten forelagt skyldspørsmålet. Lagrettens oppgave består da i å besvare de bestemte spørsmål retten stiller. Alle spørsmål skal besvares med et ”ja” eller et ”nei”, jf strpl. § 365 (1).

---

²⁵ Andenæs (2000)b s. 50-53.

²⁶ Ot.prp.nr.53 (1983-1984) s. 65.

Hovedspørsmålet skal begynne med ordene: ”Er tiltalte skyldig?” jf strpl. § 366. Videre kreves det at spørsmålet inneholder ”den straffbare handlings rettslige merker, og gis en kort, men så vidt mulig nøyaktig beskrivelse av det forhold tiltalen gjelder, med opplysning om tid og sted”. Det er ikke nødvendig at den faktiske beskrivelsen i spørsmålsskriftet gir grunnlag for overprøvelse av rettsanvendelsen.²⁷ Det er rettsbelæringen som er grunnlag for overprøvelsen. Grensen mellom realkonkurrens og fortsatt forbrytelse skaper en del problemer i praksis, men dette vil det ikke bli redegjort noe nærmere for. Kort sagt kan man si at dersom det er spørsmål om straff etter én straffebestemmelse og faktum stiller seg likt, skal spørsmålet ikke deles opp, men spørres under ett, se strpl. § 364. For eksempel kan spørsmålsskriftet etter voldtektsbestemmelsen²⁸ bli seende slik ut; ”Er tiltalte skyldig i å ha skaffet seg samleie ved vold eller truende atferd eller med noen som var bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen”?

Først og fremst er altså lagrettens oppgave å bedømme bevisspørsmål, men lagretten må også ta stilling til rettsanvendelsesspørsmål. De må subsumere på bakgrunn av den juss som er forklart i rettsbelæringen, og det faktum de finner bevist.

For å svare ja på skyldspørsmålet, kreves det minst sju av de ti lagrettemedlemmenes stemmer. Det blir i svaret ikke oppgitt hvor mange av lagrettemedlemmene som har funnet tiltalte skyldig eller ikke skyldig. Det blir kun oppgitt i svaret at tiltalte er funnet skyldig med flere enn seks stemmer og tilsvarende hvor tiltalte frifinnes, jf strpl. § 372.

Fagdommerne har imidlertid en mulighet til å føre en reell og formel kontroll med lagrettens avgjørelse. Fagdommerne har en mulighet til å tilsidesette lagrettens kjennelse, jf strpl. § 376a og § 376c, til gunst eller ugunst for tiltalte. Til gunst for tiltalte er det nok at ”retten finner at det *ikke er ført tilstrekkelig bevis* for hans skyld”, jf § 376c (1) Tilsidesettelse til ugunst for tiltalte kan bare skje der ”retten finner det *utvilsomt* at han er

---

²⁷ Andenæs (2000)b s. 42-43.

²⁸ strl. § 192.

skyldig”, jf § 376a.²⁹ Denne forskjellen er et utslag av favor defensionis-prinsippet, ”til gunst for forsvaret”.³⁰ Dersom en sak blir tilsidesatt blir den behandlet på ny med stor meddomsrett.³¹ Av de 317³² avgjørelsene lagretten avsa i 2007, ble 6 satt til side av fagdommerne, 4 til ugunst for tiltalte og 2 til gunst.³³

3 Begrunnelse

3.1 Generelt om begrunnelser

Med begrunnelse menes noe som sies eller skrives for å forklare, forsvare eller supplere et standpunkt. ”En begrunnelse kan ha større eller mindre likhet med de forutgående overveielser. Den *kan* være en ren reproduksjon av de tanker man gjorde seg under overveielserne. Men som regel inneholder den ikke alt man tenkte på før man tok standpunkt, og den kan til gjengjeld inneholde synspunkter som man er kommet på etterpå. Dessuten er momentene ofte bedre systematisert i begrunnelsen enn i de forutgående overveielser.”³⁴

Ved avgjørelsen av rettsspørsmål vil ofte overveielsen og begrunnelsen gå over i hverandre. Dette gjelder særlig der man vet at det standpunkt man tar må begrunnes. Man finner det forkastelig å binde seg til et standpunkt uten å forsikre seg om at standpunktet kan gis en holdbar begrunnelse. Men det kan også være slik at man ikke vil bestemme seg definitivt for begrunnelsen uten å ha gjort seg opp en mening av om resultatet er ønskelig. Det kan gis flere forskjellige begrunnelser for samme standpunkt. Det kan være forskjeller på hva

---

²⁹ Min kursivering.

³⁰ Andenæs (2000) a s. 7.

³¹ Bjerke/Keiserud (1996) s. 902.

³² Se kapittel 2.1.1.

³³ Domstolsadministrasjonens årsstatistikk 2007 s. 14.

³⁴ Eckhoff/Sundby (1991) s. 157.

man tenker selv og hva en sier offentlig eller til andre mennesker. Hva som anføres for et standpunkt kan være forskjellig etter hvem som avsier standpunktet, til hvem det avsies og hva som er formålet med det.

De offisielle begrunnelsene rettsmyndighetene gir for sine avgjørelser kan tjene forskjellige formål. En begrunnelse kan for det første bidra til å forklare avgjørelsens innhold. Man får tilleggsopplysninger om hva avgjørelsen går ut på. For det andre kan en begrunnelse tjene som forsvar for avgjørelser. Man kan rettferdiggjøre en avgjørelse ved å vise til at den er rimelig, rettferdig, hensiktsmessig osv. Når man gir grunner for avgjørelsene står man også til en viss grad bak avgjørelsens innhold. Begrunnelsen viser at avgjørelsen ikke er vilkårlig, men at den er fattet ved en rasjonell vurdering. For det tredje tjener begrunnelsene som middel til å påvirke. Ved begrunnelsen kan man for eksempel spre kunnskap om de normer som er anført som begrunnelse eller å skape presedens ved tolkningen av dem. For det fjerde skaper begrunnelser forutsigbarhet. Man kan rette seg etter avgjørelsen fordi det er nærliggende å tro at rettsapparatet vil legge vekt på de samme momenter som den har gjort i senere lignende avgjørelser.

Begrunnelsene har ikke bare betydning utad, men også innad i overveielsesprosessene. Er man bevisst om at man må begrunne avgjørelsen er man antagelig mer oppmerksom på at man har behov for å virke konsekvent. Man føler seg i større grad bundet av det man tidligere har sagt og prinsippet om at like tilfeller skal behandles likt.³⁵

Målet for en som skal treffe en avgjørelse er å komme fram til en konklusjon. Der man begrunner konklusjonen er det viktig at det er sammenheng mellom begrunnelsen og konklusjonen og at de er tilfredsstillende hver for seg. En som skal avgjøre et individuelt rettsspørsmål vil stille krav til de enkelte ledd i begrunnelser, for eksempel at fremstillingen av de faktiske forhold skal ha dekning i de beviser som er ført, at lovbestemmelsene tolkes med et fornuftig innhold etc. Det er videre viktig at det blir en god sammenheng mellom

---

³⁵ Eckhoff/Sundby (1991) s. 157 flg.

begrunnelsen og standpunktet. For å nå disse mål kan det være nødvendig å foreta visse justeringer i oppfattelser man kanskje først har dannet seg. Man kan si at det foregår en "tilbakekobling".³⁶ Subsumsjonsspørsmålet forandrer seg etter hvert som nye fakta kommer til og rettsnormene er bestemmende for hvilke fakta som er relevante.

Det er klart at man ikke alltid vil komme frem til en løsning hvor premissene og konklusjonen er tilfredsstillende. Man kan for eksempel skyve tilside tvil for å komme til en rimelig resultat eller ta et valg mellom motstridende premisser. Men i en grundig gjennomtenkt avgjørelsesprosess hvor man begrunner sitt standpunkt er de enkelte elementer søkt tilpasset hverandre.³⁷

Der man ikke begrunner avgjørelsen kan det være en fare for at noen deler av denne prosessen/ tilbakekoblingen blir oversett. Man er mindre bevisst på at alle fakta og alle premisser blir saklig vurdert. Man kan være så fornøyd med den konklusjonen man er kommet til, at man utelater visse fakta fra vurderingen.

3.2 Begrunnelse for juridiske avgjørelser

3.2.1 Domsgrunner, strpl. § 40

En dom skal etter strpl. § 39 (1) annet punkt inneholde "avgjørelsesgrunner". Kravet til innholdet av domsgrunnene vedrørende skyldspørsmålet er helt forskjellig ettersom retten har vært satt med meddomsrett eller lagrette. Reglene følger av §§40-41.

Domsgrunnene er ment å fylle flere formål. Som sagt i den generelle delen om begrunnelse tvinger kravet om domsgrunner dommeren til en grundig overveielse av retts- og bevissspørsmål. Domsgrunnene har betydning for ankespørsmålet og gir ankedomsstolen

---

³⁶ Eckhoff/Sundby (1991) s. 26-27.

³⁷ ibid. s. 161 flg.

grunnlag for å overprøve lovanvendelsen dersom det er denne siden av saken anken retter seg mot.³⁸

3.2.2 Avgjørelser av meddomsretten

Reglene stiller flere krav til innholdet av domsgrunnene ved avgjørelser av meddomsretten. De samme regler gjelder for avgjørelser avgjort av tingretten, ved enten fagdommer, liten meddomsrett og for avgjørelser av retten der lagmannsretten kun er besatt med fagdommere. På grunn av oppgavens oppbygging er det kun tatt utgangspunkt i stor meddomsrett. Eksemplene fra rettspraksis er også hentet fra avgjørelser av stor meddomsrett.

Domsgrunner for skyldspørsmålets vedkommende følger av strpl. § 40 (2). Der tiltalte domfelles skal domsgrunnene gi en bestemt og uttømmende beskrivelse av det faktum som gjør det mulig å se om de objektive og subjektive straffbarhetsvilkår er oppfylt, jf strpl. § 40 (2). Retten må beskrive det saksforhold den finner bevist slik at Høyesterett har mulighet til å prøve rettsanvendelsen under skyldspørsmålet. Er det for eksempel anført at tiltalte handlet under straffeutelukkende omstendigheter som nødverge eller at tiltalte var utilregnelig, må retten redegjøre for de faktiske sidene slik at det kan etterprøves at retten har lagt til grunn riktig rettsoppfatning. Det er dog ikke nødvendig å gå inn på straffefrihetsgrunner med mindre de er påstått under saken.

Det kan være nok å kun vise til tiltalebeslutningen som beskrivelse av faktum. Denne må da tas med i dommen. Men det må gjøres en konkret vurdering om tiltalebeslutningen tilfredsstillende lovens krav til domsgrunnene.³⁹

Det som volder størst problemer i praksis er kravet til domsgrunnene der avgjørelsen forutsetter en skjønnsmessig vurdering, som for eksempel en vurdering av om bilkjøringen

---

³⁸ Andenæs (2000) a s. 398.

³⁹ Bjerke/Keiserud (2001) s. 157 flg.

var uaktsom, om det er fremsatt en hatefull ytring eller om en skrift er utuktig. I tvilsomme grensetilfeller kan det være umulig å gi en beskrivelse av faktum og bevisvurderingen som er tilstrekkelig presis slik at ankedomstolen kan etterprøve rettsanvendelsen. Språket i seg selv setter en grense for hvor presis en begrunnelse kan bli. Man dømmer for eksempel på bakgrunn av et helhetsinntrykk og det kan bli vanskelig å sette ord på nøyaktig hvilke enkeltheter i situasjonen som har vært av avgjørende betydning. Andenæs mener det bør tas hensyn til sakens art i forhold til hvor strenge krav en skal ha til begrunnelsen. Kravene må avpasses etter det rimelige og hensiktsmessige.⁴⁰ Dette på tross av at praksis i stor grad har satt strenge krav til begrunnelsen.

Av rettspraksis har det fremkommet visse retningslinjer for hvor grensen går mellom utilstrekkelige og tilstrekkelige domsgrunner. I den enstemmige kjennelsen inntatt i Rt. 2007 s. 676 vises det til Bjerke og Keiseruds kommentarutgave av straffeprosessloven. I dommens premiss (18) presiseres det at en henvisning til tiltalebeslutningen er et

”[...] minstekrav til domsgrunner. Ved utformingen av domsgrunnene i den enkelte straffesak må retten i relasjon til de enkelte tiltaleposter foreta en konkret vurdering av hva som vil være nødvendig å ta med i domsgrunnene i lys av den bevismessige situasjonen.”

Videre står det i premiss (19) og (20) det at ved

”[...] de objektive vilkårene for straffbarhet kan det etter omstendighetene være tilstrekkelig å gjengi tiltalebeslutningen i sin helhet, herunder de straffebestemmelser saken gjelder. Denne fremgangsmåten kan imidlertid bare benyttes når det, etter det som er fremkommet under hovedforhandlingen, ikke er nødvendig å endre eller føye noe til i tiltalebeslutningens beskrivelse av faktum. Domsgrunnene må videre angi om de subjektive vilkårene for straff er oppfylt. Om det her er tilstrekkelig å vise til at retten har funnet dem oppfylt, må også vurderes i relasjon til hvilket straffebud det her er tale om og den bevismessige situasjon.”

---

⁴⁰ Andenæs (2000)a s. 402-404.

Det skal foregå en sammensatt vurdering av domsgrunnene, man kan også se til det som ellers er uttalt i dommen. For eksempel beskrivelsen av det objektive straffbarhetsvilkår sett i sammenheng med beskrivelsen av det subjektive, eller ”flertallets domsgrunner lest i sammenheng med den samlede retts domsgrunner”.⁴¹

Strpl. § 41 krever at det angis i domsgrunnene hvorvidt dommen er enstemmig eller ikke. Domsgrunnene skal videre opplyse om hvilke av rettens medlemmer som er uenige og hvilke punkter uenigheten gjelder. Dommere som dissenterer kan selv bestemme om de vil gi en nærmere begrunnelse for uenighet. Dersom et lagrettemedlem har tiltrådt ved straffutmålingen, vil han verken ha plikt eller rett til å opplyse om hva han stemte for under skyldspørsmålet, se strpl. § 376e.

Retten må også angi hovedpunktene i rettens bevisvurdering, jf § 40 (5). Dette kravet ble tilføyd ved lov av 11.juni 1993 nr. 80 på bakgrunn av lovendringen i 1981. Utgangspunktet var at man ville forbedre reglene ved overprøvingen i ankeinstansen slik at ankeinstansen samt partene skulle ha et sikrere grunnlag for sin vurdering. Man ville skjerpe kravene så partene fikk et bedre grunnlag for å vurdere om de skal anke, unngå grunnløse anker og følgelig være av betydning for retten ved deres vurdering om anke skal fremmes eller om det skal gis samtykke til gjenopptakelse. Videre mente departementet at skjerpede krav til domsgrunner ville ha den fordel at ”retten under arbeidet med å utforme begrunnelsen trenger dypere inn i det aktuelle spørsmålet.”⁴²

Departementet ga uttrykk for at dette kunne bedres ved å skjerpe kravene til domsgrunnene. Tidligere behøvde retten kun å angi resultatet av sin bevisvurdering. Kravet etter § 40 (5) innebærer å redegjøre for det springende punktet i saken og kort angi hva som hadde vært av avgjørende betydning for bevisvurderingen. Hvor omfattende man må redegjøre vil variere fra sak til sak.⁴³

---

⁴¹ Rt. 2005 s. 1319, premiss 16 og Rt. 1999 s. 1985 på s. 1988.

⁴² Ot.prp. nr. 78 (1992-1993) s. 44.

⁴³ Ot.prp. nr. 78 (1992-1993) s. 77-78.

Innholdsmessig var det antatt at en del av de avgjørelser som var avsagt forut for lovendringen allerede ville tilfredsstille kravet til begrunnelsen. Det kreves heller ikke at retten redegjør detaljert for bevisvurderingen.⁴⁴

Departementet mente også at en skjerpet begrunnelse ville kunne oppfattes som mer tilfredsstillende for siktede og vitner, og at en frifinnelse vil kunne føles lettere for fornærmede dersom den fikk vite hvorfor et bestemt faktum er lagt til grunn.

Som en ulempe ble det trukket frem at det kan være en belastning for siktede og vitner og få kunnskap om at retten ikke har tiltro til deres forklaringer. Men de påpeker at ulempen kan begrenses ved uttrykksmåte og uansett vil det i mange tilfeller være enkelt for tiltalte og siktede å vite om deres forklaring har vært utslagsgivende, selv uten begrunnelse.⁴⁵

Høyesterett kan uansett ikke overprøve bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, men bestemmelsen kan få betydning der det er usikkerhet om lagmannsretten har anvendt de ulovfestede reglene om bevisvurdering riktig.⁴⁶ Plikten til å redegjøre for bevisvurderingen inntreffer når man etter § 40 annet til fjerde ledd må gjøre rede for det faktum som retten har lagt til sin avgjørelse.⁴⁷

Selv om retten frifinner siktede, fritar det ikke retten for kravet til begrunnelse. Ved frifinnende dom ”skal domsgrunnene angi de vilkår for straffeskyld som antas å mangle, eller de omstendigheter som utelukker straff eller annen rettsfølge som det er fremmet krav om”, se § 40 (4). Denne konstateringen kan være veldig enkel, for eksempel der retten finner at tiltalte ikke har begått den påståtte handling. Men der tiltalte for eksempel er frifunnet på grunn av nødrett, må retten gi en beskrivelse av den faktiske situasjonen, slik at

---

⁴⁴ Ot.prp.nr.78 (1992-1993) s. 77-78.

⁴⁵ Ot.prp.nr.78 (1992-1993) s. 45.

⁴⁶ Bjerke/Keiserud (2001) s. 160.

⁴⁷ Ot.prp.nr.78 (1992-1993) s. 78.

ankedomstolen kan prøve lovanvendelsen. Det samme gjelder ved skjønnsmessige subsumsjoner.⁴⁸

Ved fellende dommer skal ”domsgrunnene også opplyse om de grunner retten har lagt vekt på ved fastsetting av straff og andre rettsfølger”, jf § 40 (2) annet pkt. Mye av det som har betydning for straffutmålingen vil allerede fremgå av den beskrivelse som angår skyldspørsmålet. Så ved drøftelsen av straffutmålingen skal retten særlig legge vekt på det som ikke fremgår av dommen for øvrig. Omstendigheter i ”formildende” og ”skjerpene” retning bør nevnes, som for eksempel hvor lang tid et er gått siden handlingen, tidligere straffbare forhold, stilling som forsørger etc.

Det er en skjønnssak hvor utførlig beskrivelsen må være, fordi mangler ved beskrivelsen ikke vil ha så store konsekvenser for tiltalte som ved skyldspørsmålet.⁴⁹

3.2.3 Avgjørelser av lagretten

Der lagretten har avgjort et spørsmål, skal domsgrunnene for skyldspørsmålets vedkommende kun bestå i en henvisning til kjennelsen, jf § 40 (1). Lagretten svarer kun ja eller nei på om tiltalte er skyldig, så i realiteten eksisterer det ikke noe krav til begrunnelsen.

Det er flere grunner til at lagretten ikke gir noen begrunnelse. Spørsmålet ble tatt opp ved to-instansreformen i 1993 og ved ikrafttredelsen av straffeprosessloven i 1981. Det ble ikke funnet gode nok grunner til at juryen skulle begrunne sin avgjørelse. Det ble blant annet lagt vekt på at en begrunnelse kunne gripe for vidtgående inn i prinsippet om lagrettens anonymitet og at det ville skape problemer om alle de ti jurymedlemmene skulle finne en samlet begrunnelse.⁵⁰

---

⁴⁸ Andenæs (2000) s. 404-405.

⁴⁹ ibid s. 405-406.

⁵⁰ Ot.prp.nr.78 (1992-1993) s. 50.

En utførlig utredning av muligheten for å innføre en begrunnelsesplikt for juryen, følger av Ot.prp.nr. 35 (1984-1985) s. 65.

”Departementet er enig med Justiskomiteen i at det kan anføres gode grunner for at juryens kjennelse bør være begrunnet. Etter departementets oppfatning er likevel motargumentene mer tungtveiende. Jurymedlemmenes anonymitet er et grunnprinsipp ved juryordningen, og dette prinsipp bør opprettholdes mest mulig ubeskåret. [...] Videre legger departementet vekt på at en konsekvens av plikt til begrunnelse må være at partene kan bruke denne som grunnlag for anke. I praksis vil det utvilsomt by på problemer for 10 lekfolk å utforme en begrunnelse som vil tilfredsstille Høyesteretts krav, selv om disse krav ikke kan settes like høyt som til f.eks. ordinære domsgrunner.”

Det er forståelig at ti ikke-juridiske dommere ville ha problemer med å utforme en begrunnelse. Begrunnelsen skal tjene som grunnlag for kontroll av rettsanvendelsen. Lagrettedommerne har antagelig verken den nødvendige kunnskap om rettsreglene eller et juridisk presist språk. En begrunnelse utformet av lagretten ville kunne bli misvisende i forhold til hva juryen egentlig har funnet avgjørende for kjennelsen og av den grunn være et grunnlag for misforståelser ved en etterfølgende tolkning.

Men det må sies at dersom en begrunnelsesplikt ble innført, og Høyesterett fikk anvisning på at en slik begrunnelse måtte vurderes lempelig i forhold til lovforståelsen, kan det vanskelig argumenteres med at Høyesterett *ikke* ville fulgt en slik anvisning.

Lovgiver har også vurdert muligheten for at en fagdommer er passivt tilstedet under rådslagningen og er behjelpelig med utformingen av begrunnelsen, men fant det prinsipielt sett uakseptabelt.⁵¹ Det brøt med det klare utgangspunkt at bistand fra lagmannens skal skje i åpen rett slik at begge parter har mulighet for å komme med innsigelser. Andenæs

---

⁵¹ Ot.prp.nr. 35 (1983-1984) s. 65

påpeker også at en slik ”juridisk kontrollør” i rådslagningsrommet antagelig vil bli sterkt imøtegått av juryforkjempere.⁵²

Etter strpl. § 41 skal domsgrunnene opplyse hvorvidt dommen er enstemmig eller ikke. Dette gjelder som nevnt ikke for kjennelser avgitt med lagrette. Det skal kun opplyses at stemmetallet er høyere enn seks, se strpl. § 372.

Selv om det ikke fremkommer noen begrunnelse for skyldspørsmålets avgjørelse, så er det fortsatt krav til begrunnelsen for straffespørsmålets vedkommende. Det er fagdommerne med tillegg av fire lekdommere, inkludert lagrettens ordfører, som avgjør reaksjonsfastsettelsen, se strpl. § 376e. Det betyr at lovens krav til begrunnelse ved fastsetting av straff og andre rettsføler etter § 40 (2) annet pkt. også kommer til anvendelse ved avgjørelsen av straffespørsmålet ved en lagretteavgjørelse.

Som nevnt vil ofte denne begrunnelsen bli kort fordi mye av det som bør fremgå av denne beskrivelsen allerede fremgår av domsgrunnene til skyldspørsmålet. Men det vil jo ikke være tilfelle i domsgrunner av lagretten hvor begrunnelsen for skyldspørsmålet mangler. Dette betyr at beskrivelsen for reaksjonsfastsettelsen nødvendigvis vil være mer utdypende for lagrettekjennelse enn en meddomsrettskjennelse. Denne begrunnelsen kan være praktisk å ha når man skal prøve lovanvendelsen.

Selv om denne begrunnelsen fremkommer, er det ikke noe krav til at domsgrunnene for straffespørsmålets vedkommende utformes slik at lovanvendelsen kan prøves. Det bør vises tilbakeholdenhet med å legge for stor vekt på denne beskrivelsen. Dette følger av rettspraksis, se særlig dommen inntatt i Rt. 2007 s. 583, premiss 33. Førstvoterende påpeker at det uansett må være mulighet til å se til denne begrunnelsen, ”dersom det fremstår som sannsynlig at lagrettens avgjørelse bygger på en uriktig lovforståelse”, se premiss 33.

---

⁵² Andenæs (1998) s. 442.

3.3 Konsekvensen av mangelfulle domsgrunner

Mangelfulle domsgrunner er å anse som en saksbehandlingsfeil etter straffeprosesslovens regler. Mangelen knytter seg likevel ikke til den forutgående saksbehandlingen, men til selve dommen. Mangelfulle domsgrunner vil si at domsgrunnene ikke tilfredsstillcr kravene i strpl. §§ 40-41. Hovedregelen er at saksbehandlingsfeil kun kommer i betraktning dersom det "antas at feilen kan ha innvirket på dommens innhold", jf strpl. § 343 (1), selv om ordlyden ikke passer så godt på feil ved selve dommen.

Er det anket over mangler ved domsgrunnene er det en absolutt opphevelsesgrunn, se strpl. § 343 (2) nr. 8.⁵³ Der manglene ikke er gjort til ankegrunn gjelder strpl. § 342 (2) pkt. 4. Der beror avgjørelsen på en relativ vurdering om mangelen "etter omstendighetene" bør føre til opphevelse av dommen.

En utilstrekkelig redegjørelse for bevisvurderingen etter strpl. § 40 (5), vil sjelden føre til opphevelse av dommen. Departementet uttalte at det normalt skal "en del til før en snau begrunnelse hindrer prøving av anken. En lagmannsrettsdom vil bare kunne oppheves på dette grunnlaget hvis domsgrunnene skaper tvil om det er stilt riktige krav til bevisets styrke, siden selve bevisbedømmelsen ikke kan overprøves av Høyesterett."⁵⁴ I forhold til § 40 (5) vil altså en mangel først og fremst ha betydning for å avgjøre om retten har fulgt de strenge beviskravene i en straffesak. Beviskravet regnes som en del av lovanvendelsen under skyldspørsmålet og kan følgelig prøves ved anke.⁵⁵ Mangelfull redegjørelse av bevisvurderingen er ikke noen absolutt opphevelsesgrunn, men beror på en skjønnsmessig vurdering.

---

⁵³ Andenæs (2000)b s. 72-73.

⁵⁴ Ot.prp.nr. 78 (1992-1993) s. 78.

⁵⁵ Matningsdal (1996) s. 50.

Så stort sett er § 343 (2) nr. 8 aktuell der anken gjelder rettsanvendelsen. Dersom avgjørelsen er tvetydig eller selvmotsigende kan dette også angripes som en mangel etter § 343 (2) nr. 8.⁵⁶

Det avgjørende kriterium er altså om manglende domsgrunnene ”hindrer prøving av anken”. Ved anke over lovanvendelsen under skyldspørsmålet ved saker avgjort av lagretten skal Høyesterett legge til grunn domsgrunnene av tingretten.

Når dommen avsies må domsgrunnene foreligge. Feil kan ikke avhjelpes ved etterfølgende utbedring, jf Rt 1966 s. 497.⁵⁷

4 Vurdering

4.1 Innledning

I denne delen vil det bli foretatt en rettspolitisk/ de lege ferenda drøftelse av juryordningen. Det vil bli tatt utgangspunkt i de argumenter som har vært sterkt fremme i debatten.

Som det fremgår av foregående del 2 og 3 avgjør lagretten skyldspørsmålet i de mest alvorlige straffesakene i Norge. Avgjørelsen begrunnes ikke og det fremgår ikke hvor mange eller hvem som dissenterer av lagrettens medlemmer. Det er vanskelig å overprøve lagrettens rettsanvendelse og anvendelse av beviskravene. Ofte vil juryens kjennelse være siste ordet i saken om ikke fagdommerne setter kjennelsen til side.

Diskusjonen rundt to-instansreformen og lovreformen i 1981 og 1993 handlet ikke om lekmannsdeltagelsen i det norske rettsystemet skulle avskaffes, men i hvilken form det

---

⁵⁶ Hov (2007)a s. 548.

⁵⁷ Andenæs (2000)b s. 75.

skulle utøves.⁵⁸ Det er denne angrepsvinklingen som benyttes når betydningen av at det ikke gis begrunnelse drøftes. Det blir av den grunn naturlig og holde lagretten opp mot meddomsretten når det redegjøres for dets stilling i norsk straffeprosess.

Selv om det er bred enighet om at det skal være lekmanndeltagelse i domstolene er det nødvendig å se på lekmanndeltagelsen i seg selv og hva slags funksjon denne er ment å ha for å få et fullstendig bilde av rettstilstanden.

4.2 Lekmanndeltagelse

Det synes kanskje underlig at det brukes lekmenn som dommere. Vanligvis vil utdanning og erfaring kvalifisere til utøvelsen av et yrke. En fagdommer har utdannelsen og den praktiske erfaringen som rettsanvender. Det faller seg naturlig å være av den oppfatning at en fagdommer er best skikket til å utøve dommerstillingen, i motsetning til en lekdommer som kanskje ikke har noen erfaring eller kunnskap overhodet om juridiske spørsmål.

Som Andenæs påpeker er derimot det å dømme ikke den mest typiske form for rettsanvendelse. ”Å dømme er en form for utøvelse av statsmyndighet (jfr. uttrykket ”den dømmende makt”).”⁵⁹ I saker hvor det står offentlig interesser mot private kommer dette klarest frem, ved for eksempel ekspropriasjonssaker. Ut i fra demokratiske prinsipper kan det for folk flest føles tilfredsstillende at folket utøver denne makten i stedet for embetsmenn.

Dette argumentet gjorde seg antagelig mest gjeldende i tidligere tider. I Norge er ikke lenger avstanden mellom embetsstanden og den jevne mann stor. De fleste unge mennesker i Norge har muligheten til å studere hva de vil og jusstudentene er fra alle samfunnsklasser. Embetsdommerne har nok i mindre grad enn før en slik tilknytning til statsmyndighetene at det skulle være fare for deres uavhengighet. Det kan vanskelig argumenteres for at

---

⁵⁸ Innst.O. nr. 137 (1992-1993) kapittel 7.

⁵⁹ Andenæs (2000)a s. 116.

fagdommerne er redskaper i statsmyndighetenes hender, men det kan tenkes at en fagdommer fremfor en lekdommer oftere vil ta offentlige interesser i betraktning, da de kanskje har en følelse av å være statens tjener.⁶⁰

Målet i strafferettspleien må være å finne den løsning som i alt gir den tryggeste behandling av straffespørsmål. Den løsning som gir størst mulig sikkerhet for riktige avgjørelser av skyldspørsmålet. Hovedformålet med lekmannsdeltagelse behøver ikke nødvendigvis være dette, men deltagelsen bør i hvert fall ikke svekke rettspleien. Juryen avgjør bevisvurderingen under skyldspørsmålet, så valg av lekdommerordning må også være den ordning som sikrer best mulig bevisbedømmelse.

Vil den tryggeste rettspleien si den løsning som sikrer *flest riktige* avgjørelser, altså flest riktige domfellelser og frifinnelser, eller den løsning som fører til at færrest mulig blir dømt med urette? Uskyldspresumpsjonen, in dubio pro reo-prinsippet, gir uttrykk for den siste løsningen, vi har et strengt beviskrav i straffeprosessen. Tvilen skal komme tiltalte til gode. Som det sies, ”det er bedre at ti skyldige går fri enn at én uskyldig blir dømt”

4.3 Betydningen av manglende begrunnelse

4.3.1 Innledning

Vi står nå overfor en utstrakt bruk av lagretten som andreinstans for avgjørelse av skyldspørsmålet. I del 2 og del 3 har vi sett at det er betydelige forskjeller ved behandlingen av en straffesak ved meddomsrett og lagrette.

En av de mest påfallende forskjellene er at lagretten ikke begrunner kjennelsen. Det virker kanskje rart at lagretten ikke gir noen begrunnelse. Rettsystemet ellers bygger på et krav om begrunnelser både ved administrative og rettslige avgjørelser. Ta for eksempel kravet til

---

⁶⁰ Andenæs (2000)a s. 116 flg.

begrunnelsen for forvaltningsrettlige avgjørelser.⁶¹ Et forvaltningsvedtak skal begrunnes, mens en rettsavgjørelse om inngrep i borgernes frihet, som er et større onde, skal ikke. At kjennelsen også besluttet i enerom, bryter med offentlighetsprinsippet som ellers er et viktig prinsipp i det norske rettsystem.

I det følgende vil det bli sett på ulike betydninger og følger av denne forskjellen.

4.3.2 Begrunnelse som grunnlag for anken

Den mest iøynefallende konsekvens av at lagrettens kjennelse ikke har domsgrunner, er at grunnlaget for anken svekkes. Det blir svært vanskelig å vurdere om lagrettens rettsanvendelse er korrekt og om beviskravene er riktig anvendt. Det samme gjelder for muligheten for gjenopptagelse. Ved en avgjørelse av lagretten har man kun rettsbelæringen å forholde seg til. At lagretten har fulgt rettsbelæringen er nærmest en forutsetning for mulig overprøvelse etter anke eller gjenopptagelse. Men når begrunnelsen mangler er det i realiteten vanskelig å se om juryen har fulgt den.

Det kan som sagt ikke ankes over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet ved anke til Høyesterett. Når det gjelder anke over lovanvendelsen vedrørende skyldspørsmålet ved sak som er behandlet med lagrette, kan det heller ikke ankes til *skade* for siktede med mindre ”anken grunnes på den protokollerte redegjørelsen fra rettens formann om rettssetningene har vært uriktig”, se strpl. § 306. Dersom man ønsker å anke over lovanvendelsen til *gunst* for siktede er det motsetningvis ikke nødvendig at anken grunnes på rettsbelæringen. Dette følger av teori og fast rettspraksis. Se blant annet kjennelsen inntatt i Rt. 2007 s. 961, premiss (29). Høyesterett har

”[...] i en lang rekke avgjørelser lagt til grunn at lagrettens lovanvendelse ved anke til domfeltes gunst ikke bare kan prøves på grunnlag av rettsformannens protokollerte rettsbelæring, men også på grunnlag av hva lagretten ut fra de opplysninger som for øvrig foreligger, mest

---

⁶¹ Forvaltningsloven av 10 feb. 1967, kapittel V.

sannsynlig har lagt til grunn, se for eksempel Rt. 1999 s. 379 på side 381-382, Rt. 2000 s. 1223 på side 1226 [...]”

Noen stor praktisk betydning har ikke dette skillet da man i realiteten vanskelig kan grunne en anke på noe annet enn rettsbelæringen.

Uten begrunnelse vil det altså være vanskelig å se hvilket faktum som er funnet bevist og lovanvendelsen. Når det gjelder en kjennelsen som er fellende, kan retten se til beskrivelsen i spørsmålene sammenholdt med lagrettens svar. Men spørsmålsstillingen kan fort bli for begrenset som bakgrunn for hvilket faktum retten har funnet bevist. De kan også se til beskrivelsen i dommen for reaksjonsspørsmålet. Som sagt er det ikke noe krav til utformingen.

Lagmannens rettsbelæring vil vanligvis være et godt nok grunnlag for Høyesteretts mulighet til å prøve lovanvendelsen ved prinsipielle lovtolkingsspørsmål, men svært begrenset når den er grunnlag for tolking av skjønnsmessige ord og uttrykk.⁶²

Når det gjelder en frifinnende kjennelse har lagretten kun svart nei på spørsmålet og retten har da overhodet ingen beskrivelse av det faktum som er funnet bevist. Her vil man jo heller ikke ha beskrivelsen av faktum for avgjørelsen av reaksjonsspørsmålet. Der det er snakk om flere frifinnelsesgrunner, kan man følgelig sjelden vite på hvilket grunnlag lagretten frifant. Om det for eksempel var nødrett eller manglende forsett.

Det er anført at en begrunnelse har begrenset verdi fordi den uansett er for beskjedne, slik at forskjellen ikke har noen stor praktisk betydning. Dette ble blant annet fremholdt i to-instansutvalgets utredning.⁶³ Utvalget viser til strpl. § 40 og gjengir;

---

⁶² Andenæs (2000)b s. 97-98.

⁶³ NOU 1992: 28 s. 100.

”Ved frifinnende dommer er det etter tredje ledd tilstrekkelig at domsgrunnene angir ’de vilkår for straffeskyld som antas å mangle, eller de omstendigheter som utelukker straff.’ Loven krever således bare at retten angir *hva* den har funnet bevist, men ikke *hvorfor* den har funnet det bevist. En begrunnelse vil derfor, hevdes det iblant ikke være særlig mer opplysende enn juryens svar sammenholdt med det spørsmålet som er stilt.”

Etter lovendringen i 1993 ble § 40 femte ledd innført, det ble en plikt å angi også hovedpunktene i bevisvurderingen. Argumentet at begrunnelsen for meddomsretten ikke er noe mer opplysende enn lagrettens svar sammenholdt med spørsmålet som er stilt, er det derfor ikke stort mer igjen av.

***

Det ble redegjort inngående for kravet til begrunnelser av meddomsrettens avgjørelse i kapittel 3.2.2. Når man ser at Høyesterett setter til side kjennelser på grunn av manglende begrunnelse, virker systemet ganske inkonsekvent med tanke på at lagretten overhodet ikke gir noen begrunnelse. Som nevnt påpekte retten i dommen inntatt i Rt. 2007 s. 583, at det i utgangspunktet ikke er noe krav om at begrunnelsen for reaksjonsspørsmålet skal kunne tjene grunnlag for overprøvelse av lagrettens lovanvendelse Likevel opphever Høyesterett kjennelsen på bakgrunn av denne. Som man ser blir grunnlaget for overprøvelse svært tilfeldig.

4.3.3 Begrunnelse som grunnlag for kontroll med rettsystemet og rettsutviklingen
Når grunnlaget for anken og Høyesteretts mulighet for overprøvelse svekkes, blir det også vanskeligere å drive kontroll med rettsystemet og rettsutviklingen.

I Norge er rettspraksis en relevant rettskildefaktor. Rettspraksis har generell stor betydning som tolkningsfaktor der avgjørelsen direkte avgjør et tolkingsspørsmål. Særlig gjelder dette

høyesterettspraksis.⁶⁴ Det sies at domstolen (særlig Høyesterett) ikke bare anvender retten, men også er med på å skape den.⁶⁵

Et av hovedformålene ved å innføre lekmannsdeltagelse var jo nettopp det at lovgiver ønsket menigmanns syn på lov og rett og ønsket å gi folket, med sine friske øyne, en mulighet til innflytelse ved lekmannskjønnet til å påvirke og utvikle retten.

Lekdommerinnslaget er en enestående mulighet for at fagmiljøet og lovgiver kan få innblikk i folkets forståelse og synspunkt på lov og rett. Det er også en enestående mulighet for folket til å føre demokratisk kontroll med domstolen. En forutsetning er da at lekdommeren bygger sin lovforståelse som representant på hva som er befolkningens ”alminnelig rettsoppfatning” og ikke egne fordommer. Som sagt forplikter lagretten å bygge sin lovforståelse på rettsbelæringen, men det er lagretten som avgjør *rettsanvendelsen*. Størst praktisk betydning har dette ved tolkningen av skjønnsomme uttrykk som for eksempel hva som er ”utilbørlig”, ”uaktsomt” eller ”krenkende”.

Men for at lovgiver skal få kunnskap om lagrettens rettsanvendelse for å kunne drive kontroll med rettsutviklingen er det jo en forutsetning at det gis domsgrunner. Når juryen ikke gir domsgrunner så er det nærmest umulig å se hvordan ord og uttrykk har blitt tolket. Flertallet i to-instansutvalget la vekt på dette aspektet.

”Også for rettsutviklingen er det vesentlig at rettsanvendelsen kommer til uttrykk i avgjørelsesgrunner. [...] Domstolenes avgjørelser i straffesaker representerer en tilbakemelding til lovgiveren om hvordan straffelovgivningen virker i praksis. Dette er en tilbakemelding som lovgiver er avhengig av for å vurdere om det er behov for nye eller endrede regler.”⁶⁶

Departementet og justiskomiteen konkluderte derimot med at lekdommerne får sterkest innflytelse gjennom lagretten, og ønsket å beholde den blant annet på bakgrunn av dette.

---

⁶⁴ Eckhoff (2001) s. 159-160.

⁶⁵ *ibid.* s. 192.

⁶⁶ NOU 1992: 28 s. 100.

”Etter departementets vurdering gir juryordningen gjennomgående lekdommerne en sterkere innflytelse i strafferettspleien enn meddomsrettsordningen.

Det er fortsatt slik at det er gjennom juryordningen at legfolk i særlig grad får en avgjørende innflytelse på straffesaksbehandlingen.”⁶⁷

Dette stemmer til en hvis grad. Lekfolk har gjennom juryen muligheten til å ta avgjørelsen uten innvirkning fra fagdommerne til forskjell fra meddomsretten. Lagretten har en slags eneråderett over skyldspørsmålet i den konkrete sak, på denne måten en ”avgjørende innflytelse”. Men når man diskuterer på hvilken måte lagretten får mest innflytelse, må man skille mellom den konkrete innflytelse på enkeltspørsmålet og den mer rettspolitiske innflytelse over rettsutviklingen. Hvilken ordning ivaretar lekdommernes mulighet for innflytelse på best mulig måte? I denne sammenheng vil det bli sett på muligheten for innflytelse på rettsutviklingen.

I meddomsretten gis det begrunnelse og lekdommerne har mulighet til å uttrykke sitt syn til fagdommerne. Dersom lekdommernes syn på lov og rett kommer til uttrykk i domsgrunner vil de ha evnen til å kunne påvirke senere lovtolking. For eksempel kan Høyesterett ved anke fastslå lekdommernes forståelse og kanskje skape et prejudikat for dette som kan få betydning for senere tolkninger eller være med på å gi lovgiver tilbakemelding. Men også lagmannsretts praksis vektlegges. Lagrettens manglende begrunnelse kan altså være et problem for rettsutviklingen ved at lekdommernes rettslige oppfatning ikke kommer frem. Ut i fra dette kan det hevdes at lekdommerne har en bedre mulighet til å øve innflytelse ved meddomsretten.

Media er ofte svært opptatt av rettssaker og mange av disse blir fulgt og gjort kjent av pressen. Mangelen på begrunnelse svekker også allmennhetens mulighet til innsikt i rettsreglene og rettshåndhevelsen. Dette kan være med på å vanskeliggjøre og skape en

---

⁶⁷ Ot.prp.nr 78 (1992-1993) s. 54.

konstruktiv debatt rundt resultatet i den enkelte sak, når man ikke får kunnskap om hva som ligger til grunn for avgjørelsen.

4.3.4 Lekmenn i strafferettspleien

4.3.4.1 Innledning

Når en ikke har en begrunnelse å forholde seg til blir det altså vanskeligere å etterprøve om lovanvendelsen og bevisvurderingen har vært riktig. Dette er selvsagt bekymringsverdig i seg selv. Men kanskje i større grad når en vet at det er ti lekmenn som tar avgjørelsen? Det kan for eksempel gjøres feil ved lovanvendelsen ved at lagretten ikke har forstått rettsbelæringen, eller gjøres feil ved bevisvurderingen for eksempel ved at lagretten tar utenforliggende hensyn.

At lagretten også avgjør saker på bakgrunn av ”magefølelser” og moralske oppfatninger har vært gjort til gjenstand for diskusjon i lang tid, og det er gitt uttrykk for en skepsis til om en jury er egnet til å avgjøre slike spørsmål den er satt å gjøre.⁶⁸ Mangel på begrunnelse og lukket rådslagning er med på å skape tvil og skepsis rundt juryens avgjørelse.

4.3.4.2 Avsies uriktige kjennelser?

Lagrettens manglende begrunnelse, avgjørelse bak lukkede dører og anonymitet, har ført til at det foreligger svært lite empiri om hvordan lagretten tar en avgjørelse. Ingen har noen gang har fått overhøre en rådslagning. Resultatet er at det i utgangspunktet ikke foreligger noen empiriske undersøkelser som støtter det synet at juryen oftere enn meddomsretten gjør feil ved lovanvendelsen og bevisvurderingen. At juryen gjør feil kan vanskelig motbevises, kanskje nettopp på grunn av at begrunnelsen mangler.

---

⁶⁸ Se for eksempel, Holmberg (1951) s. 91-92, NOU 1992: 28 s. 107, Strandbakken/Garde (2001) s. 17-18.

Det er viktig å forstå at det her ikke nødvendigvis snakkes om materielt uriktige dommer, men uriktige i så måte at lovanvendelsen og kravene til bevisvurderingen er feil. Det vil være en uriktig kjennelse å finne tiltalte skyldig der bevisene mot ham levner ”rimelig tvil”, selv om tiltalte i *realiteten* har gjort det som er angitt i tiltalen.

At det forekommer uriktige kjennelser er blant annet gjort kjent på bakgrunn av ”forsnakkelser” og senere uttalelser av jurymedlemmer. Det faktum at alle gjenopptagelser av straffesaker ved lagmannsretten har blitt gjort på bakgrunn av en lagrettekjennelse er også med på å underbygge antagelsen. Ingen saker er gjenopptatt på bakgrunn av en meddomsrettsavgjørelse.⁶⁹

Det er klart at det en eller annen gang vil bli gjort feil også ved meddomsretten, dette er unngåelig, det er umulig å ha et ufeilbarlig rettsystem. Skyldige går fri, selv om bevisene mot ham taler for det motsatte og en sjelden gang blir en uskyldig dømt. Dersom dette aldri skulle skje kunne man vel i realiteten ikke dømme noen før grunnlaget medførte matematisk eller absolutt sikkerhet. Målet må være å finne den løsning hvor det gjøres minst feil, slik at rettsikkerheten blir ivaretatt på best mulig måte. Med utgangspunkt i den begrensede empiri som foreligger, vil de forskjellige sider av spørsmålet bli forsøkt belyst.

4.3.4.3 Konkrete eksempler

Det ble allerede i 1951 skrevet en artikkel i NttK⁷⁰ om et konkret tilfelle der det i etterkant av kjennelsen fremkom at lagrettemedlemmene hadde misforstått spørsmålet. I artikkelen forklarer forfatteren avgjørelsen inntatt i Rt. 1950 s. 322. Høyesterett tilsidesatt lagrettens kjennelse på grunnlag av at det fremgikk at flere av lagrettemedlemmene hadde misforstått spørsmålet om forsettelig drap. Lagrettemedlemmene hadde uriktig ”gått ut fra at de ved å svare ja på spørsmålet om forsettelig drap ikke hadde tatt standpunkt til om tiltalte handlet

---

⁶⁹ Etter undersøkelse av og samtale med Lars-Jonas Nygaard.

⁷⁰ Holmberg (1951) s. 90.

forsettelig eller uaktsomt”.⁷¹ Det som var særlig interessant ved dette konkrete tilfelle var at lagmannen utførlig i sin rettsbelæring hadde gått inn på hva som måtte forstås med ”forsett”. Men til tross for dette besvarte altså lagretten spørsmålet uten å forstå innholdet.

***

Noen andre konkrete eksempler følger av Leif Petter Olaussens artikkel ”Er juryen betryggende nok”⁷². Førsteamanuensis Olaussen snakker ut om sine erfaringer som lekdommer gjennom flere år. Han peker på tre svakheter ved juryordningen som skaper rom for misforståelser og uriktige avgjørelser.

Han viser blant annet til at lekmenn kan ha vanskelig for å forstå innholdet i rettsbelæringen og derav misoppfatter hva spørsmålet i realiteten gjelder. Dette eksempelet er tilnærmet likt det fra Rt. 1951 s. 233. Saken dreide seg om en legemsbeskadigelse var forøvet med forsett. Det var ikke tvil rundt spørsmålet om tiltalte hadde slått en mann med en ølflaske, men kun om det var gjort med hensikt. Dette var det flere av lekdommerne som ikke forsto fordi de var opptatt av at tiltalte hadde tilstått å ha slått. På grunn av at Olaussen oppmerksomhet ble lagmannen tilkalt og misforståelsen oppklart.

Den andre svakheten ved juryordningen han peker på, er at juryen har en tendens til å bli mer følelsesmessig påvirket og av den grunn kanskje ikke er villig til å sette seg inn i bevisene. Eksempelet gjaldt en sak om salg av pornografi og juryen uttrykte at de ikke ønsket å se mer av bevisene fordi det var så motbydelig.

Den tredje svakheten som påpekes, er at juryen generelt har en dårligere evne til å sette seg inn i et komplekst bevismateriale. Eksempelet gjaldt en narkotikasak hvor det var mer enn ti tiltalte. Saken varte over en uke og gjaldt bruk og omsetning av narkotika over flere år. Spørsmålet gjaldt særlig hvilken mengde som var omsatt. Følgen av avgjørelsen kunne ha betydning for hvor lang straff tiltalte ville få. Olaussen

---

⁷¹Holmberg (1951) s. 90.

⁷² Olaussen (1998) s. 436.

”opplevde det slik at den alminnelige fordømmelsen av narkotikaomsetning (som nesten alle tiltalte hadde tilstått) gjorde det lite interessant for flere jurymedlemmer å bruke tid på å fintenke på om det var ført bevis for X eller Y kilo. De tiltalte hadde solgt hasj og fortjente en skikkelig straff, nærmest uansett.”⁷³

Det må nevnes at Olaussens i utgangspunktet er for at juryen skal beholdes, men han er av den oppfatning at systemet må bedres for å unngå slike situasjoner. Han mener at juryen må forstå spørsmålet det skal svares på, være ”villig til å sette seg inn i bevismaterialet” og at saken ikke må være for kompleks.⁷⁴ Videre påpeker Olaussen at det neppe er grunn til å tro at disse eksemplene er typiske for hva som foregår i norske juryer.

”Men det forhold at juryen treffer sin avgjørelse i enerom, uten mulighet for kontroll av de overveielser som ledet fram til avgjørelsen, gjør etter mitt syn ordningen så betenkelig at en diskusjon om mulige *forbedringer* bør tas opp”.⁷⁵

Ut i fra dette kan det hevdes at lagretten etter dagens system kanskje ikke er spesielt godt egnet til å ta avgjørelser ved saker med komplekst bevismateriale og komplekse spørsmål.

Det er viktig med slike uttalelser fra en person som har vært på innsiden av rådslagningen når det ellers bare er mulig å gjøre seg oppfatninger på bakgrunn av egne antagelser.

Av andre konkrete eksempler må nevnes at alle justismord som er begått i Norge er skjedd etter en lagrettekjennelse. Det har vært store mediedekte debatter rundt for eksempel Liland- og Moen-saken. Begge de drapsdømte ble frikjent ved gjenopptagelse etter å ha sonet henholdsvis 14 og 18 år i fengsel.

---

⁷³ Olaussen (1998) s. 439.

⁷⁴ *ibid.* s. 437-439.

⁷⁵ *ibid.* s. 439.

4.3.4.4 Undersøkelser

Lars-Jonas Nygard har i etterkant av hans artikkel ”Juryordningen – erfaringer fra en intervjuundersøkelse”⁷⁶ foretatt en grundigere analyse av lagretteavgjørelser i forbindelse med sin avhandling.

Alle undersøkelsene er basert på intervjuer av 117 lagrettemedlemmer. Noen av de hadde også gjort tjeneste som meddommere. I tillegg til dette ble det gjort en rundspørring av 70 meddommere om forholdet mellom fagdommer og meddommer. Alle informantene ble bedt om å svare ut i fra sin siste tjenestegjøring som lagrettemedlem, den siste saken de avgjorde skyldspørsmålet i. Hovedspørsmålene var: Hvilken lekdommerordning virket best dersom målet er å sikre bevisbedømmelsen? Bør også de sakene som i dag går for jury, overføres til meddomsrettsbehandling?

Med utgangspunkt i målsettingen og intensjonen med innføringen av lekmannsdeltagelse, å oppnå best mulig bevisbedømmelse som medfører minst mulig risiko for at uskyldige straffedømmes, tar han for seg spørsmålet om juryen gir et bedre grunnlag for bevisbedømmelse enn en meddomsrettsordning.

Det blir tatt utgangspunkt i fire forutsetninger for god bevisbedømmelse:⁷⁷

1. Det blir foretatt en samlet bevisvurdering med full oversikt over bevismaterialet.
2. De enkelte beviselementer får den vekt de erfaringsmessig fortjener.
3. Beviskravet blir oppfattet og lagt til grunn.
4. Det gjennomføres en rasjonell rådslagning.

I forhold til forutsetningen om at det blir foretatt en samlet bevisvurdering, ble de 117 informantene spurt om på hvilket tidspunkt under sin forrige rettssak de fikk en oppfatning av skyldspørsmålet. 94 % hadde en oppfatning av skyldspørsmålet da de gikk til

---

⁷⁶ Nygard (2003) s. 290.

⁷⁷ Nygard (2008) s. 120.

rådslagningen. Disse 94 % ble så spurt i hvilken retning de helte. 61 % av disse mente at tiltalte var skyldig. Av disse 61 % fikk spørsmålet om når de begynte å *helle* i retningen av overbevisning. Så mange som 37 % av de intervjuede helte allerede etter tiltaltes forklaring og ytterligere 11 % etter fornærmedes forklaring. Videre spurte han samme gruppe om når de følte seg *overbevist*.⁷⁸ Bare 13 % ventet på rettsbelæringen og kun 5 % nådde stadiet først under rådslagningen.⁷⁹

Ut i fra undersøkelsene kan det synes som om bevisbedømmelsen er sterkt preget av inntrykk fra de første deler av bevisførselen. Dersom dette tilsier at bevisene ikke vurderes samlet og under ett, så vil det bryte med kravet til bevisvurderingen. Dette kan medføre at noen bevis som blir fremlagt sent i hovedforhandlingen ikke vil få den objektive vurdering og vekt de bør ha.

Det kan også synes som om også bevisbedømmelsen på god vei er fastlagt, selv før lagrettemedlemmene har fått høre lagmannens veiledning i rettsbelæringen om bevisvekting. Dette er særlig et problem der lagrettemedlemmet har en feil oppfatning av beviskravet.

Lekmennes ble spurt om sin oppfattelse og forståelse av beviskravet. Ved spørsmålet ”Husker du hva lagmannen sa om kravet til overbevisning og rimelig tvil?”, svarte 62 % at de ikke husket kravet til overbevisning. 92 % svarte nei på spørsmålet om de husket hva lagmannen sa om rimelig tvil. Dette kan skyldes at lagmannens forklaring virker selvsagt eller at de har hørt rettsbelæringen flere ganger før, og derav ikke husket hva som ble sagt i den siste saken de var jurymedlem for. Det ble derfor stilt spørsmål om de kunne forklare hva de selv mente om innholdet i kravene.

---

⁷⁸ På dette tidspunktet hadde ikke spørsmålet om innholdet i begrepet ”overbevist” vært oppe til diskusjon. Som det senere skulle vise seg var det forskjellige oppfatninger om dette.

⁷⁹ Nygard (2008) s. 121-124.

Om forståelsen av kravet til *overbevisning* fremkom det blant annet svar som; ”100 % sikker – helt overbevist – ’inni seg’ føle seg sikker og bestemt – forenelig med samvittigheten – overbevisningskravet ligger rundt 70 %.”

Flere av de intervjuede hadde en bedre forståelse og det trekkes frem et idealtilfelle. ”Jeg veier bevisene etter hvert og samlet hele tiden, forsøker å holde meg ’nullstilt’ (hvilket selvfølgelig ikke er helt enkelt) til alt ligger på bordet. Så ser jeg spesielt på tvilselementene. Hvis de ikke veier for tungt samlet eller enkeltvis, regner jeg meg som overbevist hvis jeg også føler at resultatet er riktig”.⁸⁰

Om forståelsen *rimelig tvil* fremkom svar som; ”All tvil skal jo komme tiltalte til gode – Det må finnes klare bevis, ingen annen forklaring. – Tåler meget lite tvil. Er jeg i det minste tvil, kan jeg ikke svare ’ja’. – Kan tåle ’liten’ tvil. Men ser jeg ikke noe sannsynlig tvilsgrunnlag, føler jeg meg overbevist.”

Idealtilfellet var uttrykt slik; ”Tvil som kan gi et fornuftig grunnlag for en alternativ forståelse av bevis materialet, når denne forståelsen ikke gir grunnlag for fellelse.”⁸¹

Som man ser foreligger det en svært forskjellig forståelse av begrepene. Noen av forklaringene kan skyldes vanskeligheter med å uttrykke seg verbalt. Likevel tyder denne undersøkelsen på at det ikke foreligger noen klar felles forståelse om beviskravet. Undersøkelsene tyder også på at det ikke foregår en organisert gjennomgåelse av tvilsmomentene i saken. Dette er viktige forutsetninger for at bevisbedømmelsen blir korrekt.

***

---

⁸⁰ Nygard (2008) s. 131-132.

⁸¹ Nygard (2008) s. 132.

I debatten har flere gitt uttrykk for en skepsis til lekdommere, ved at man frykter at de oftere legger vekt på utenforliggende hensyn og er farget av sine egne moralske oppfatninger.⁸² Dette blant annet på bakgrunn av de ikke er trent som fagdommerne i å ta systematiske og objektive avgjørelser. Nygard forsøkte å se på omfanget av usaklige holdninger. Spørsmålet lød: ”Var det noen av medlemmene som ga uttrykk for forutinntatte holdninger, ansvarsvegring eller ønsker om ’benådning’?”

Av de 117 informantene viste det seg at 27 % hadde opplevd forutinntatte holdninger, 8 % hadde opplevd at medlemmer ønsket å ”benåde” eller vegret seg for å dømme, mens 64 % opplyste at de ikke hadde opplevd noen av delene.⁸³

Som eksempel på informanter som ga uttrykk for forutinntatte holdninger, kan nevnes noen gjenfortalte uttalelser som: ”’Synd å måtte dømme slike gutter’, ’- og så den kjekke gutten som får livet sitt ødelagt hvis han dømmes.’”

Andre hadde gitt uttrykk for en moralsk oppfatning av fornærmedes handlemåte i forkant av en voldtekt: ”’Pene piker gjør ikke sånt.’ ’En ordentlig jente blir ikke igjen slik’ og ’Den tøtta der visste hva hun gikk til.’”

Nygard skriver at han gjennom intervjuene også fikk inntrykk av at gode og sikre lagrettemedlemmer eller flertallet, som oftest imøtegår forutinntatte og moralske holdninger, slik at det i praksis ikke er så stor risiko for at medlemmer med usaklige holdninger får muligheten til å påvirke rådslagningen.

***

Det er gjort et omfattende arbeid ved undersøkelsene. I denne oppgaven har det kun vært anledning til å gjenfortelle deler av undersøkelsen. Som han selv ga uttrykk for, kan

---

⁸² Se for eksempel NOU 1992:28 s. 99 og Strandbakken/Garde (2001) s. 17.

⁸³ Nygard (2008) s. 136

undersøkelsene være farget av hans egne subjektive tolkninger av svarene og være farget av hans syn på lekdommerinnslaget som er velkjent i fagmiljøet.

Uansett peker undersøkelsene på at det gjøres alvorlige feil i lagretter, blant annet ved at usaklige holdninger kan ha innvirkning på resultatet. Dette betyr i det minste at lekdommere ikke har en riktig oppfatning av sin oppgave og viktigheten av den.

De konkrete eksemplene og undersøkelsene sett i sammenheng, tyder på at det er fare for at lagretten avsier uriktige kjennelser. Men kan man si at en misforståelse som fører til at en uskyldig blir dømt ville vært unngått i meddomsretten? Dette gjelder for det første at man ikke vet om usaklige holdninger i tillegg er tilstede i meddomsretten.

For det andre kan man si at i alle de justismordene som er skjedd i Norge på bakgrunn av en lagrettekjennelse, ikke er blitt satt til side av fagdommerne. Så hvis det er fare for at en avgjørelsen er basert på usaklige holdninger og ikke bevisvurderingen, så burde vel fagdommerne sett at det ikke var bevisgrunnlag og tilsidesatt kjennelsen?

På den annen side så skal det vel noe mer til for at fagdommerne tilsidesetter en kjennelse, fremfor å komme til samme resultat i en meddomsrett sammen med lekdommere. Særlig med tanke på den kompetansefordelingen loven har lagt opp til.⁸⁴ Det vil antagelig være en ganske høy terskel for å tilsidesette en avgjørelse.

4.3.4.5 Fagdommernes nøytralitet?

Slike feiltagelser og misoppfatninger som her er påpekt, er en generell svakhet som kan forekomme hos lekdommere generelt. Dette er jo i realiteten ikke noe som vil være unikt for en lekdommer i juryen. Det vil kunne være like stor fare for slike misoppfatninger og misforståelser hos lekdommeren i meddomsretten. Det er imidlertid en avgjørende

---

⁸⁴ Bae (1999) s. 48.

forskjell, i meddomsretten vil det være fagdommere til stede som vil kunne avverge misoppfatninger raskt.

Det er selvfølgelig en mulighet for at også fagdommerne tolker loven feil, eller anvender beviskravene uriktig. Fagdommerne er ikke ufeilbarlige. Fordelen fra der lagretten tolker loven feil, er da den klare forskjell at det i meddomsretten skrives en begrunnelse, slik at feil lovforståelse eller beviskravene kan overprøves.

Et poeng i debatten er at fagdommerne kan ha vanskelig for å beholde nøytraliteten i den enkelte sak. Fagdommeren er vant til å se skyldige forklare seg og ser de samme argumenter fra forsvareren bli gjentatt. Av den grunn vil han kanskje raskere innta en holdning om at tiltalte i utgangspunktet er skyldig, når man egentlig skal tenke at tiltalte er uskyldig til det motsatte er bevist.⁸⁵ En fagdommer kan vite hvordan påtalemyndigheten jobber og kanskje av den grunn har uberettiget stor tillit til den.

Man kan ikke se bort fra de erfarne aktørers presumpsjon for at skyld er til stede. Fleipete uttalelser som at ” tiltalebeslutningen er det beste bevis” setter et tankekors.⁸⁶ En av grunnene til at lekdommere skal avgjøre spørsmålet er jo nettopp det at de er ”nye, friske øyne” i saken.

På den annen side sitter jurymedlemmene ofte i jury over lang tid og da mister man litt av styrken i dette poenget. Dette ble det spesielt sett på i en masteravhandling i sosiologi ved Universitetet i Bergen, *Jurymedlem – på godt og vondt*.⁸⁷ Undersøkelsen er basert på en intervjuundersøkelse av jurymedlemmer. Informantene hadde alle sittet i jury mellom 5 og 25 år. I avhandlingen ble det blant annet sett på faren ved at selv jurymedlemmer blir for profesjonaliserte. Informantene forklarte at de i sine første saker var stresset og redde for å gå glipp av noe, men at de etter hvert slappet mer av og var opptatt av at tiltalte skulle få en

---

⁸⁵ NOU 1992:28 s. 111-112.

⁸⁶ Elden (1999) s. 53-54.

⁸⁷ Bjørnstad (2004).

”fair” behandling. Det konkluderes; ”[...] skal man kunne beholde det ønskede skillet mellom de profesjonelle og de ikke profesjonelle blant de dømmende må man hindre profesjonalisering av jurymedlemmene.”⁸⁸ En annen side av denne undersøkelsen viste at lekdommerne var av den oppfatning av at de kunne gjøre en bedre jobb når de hadde sittet i flere perioder fordi de ble tryggere og mer konsentrert på å gjøre den jobben de skulle.

Dette sier kanskje noe om at spørsmålet får en grundigere eller bedre behandling, dersom man har sittet i jury over flere perioder. Hvis dette er tilfelle, svekkes jo argumentet om at spørsmålet får en grundigere behandling ved lagrettebehandling på grunn av lekdommers ”friske øyne”.

4.3.5 Betydningen for tiltalte, fornærmede og lekdommeren

At det mangler en begrunnelse har også betydning for de som kjennelsen avsies mot, for og av. Betydningen for tiltalte, fornærmede (og samfunnet) og lekdommeren har vært argumenter som er blitt påberopt fra begge hold, de som vil beholde juryen og de som vil fjerne den.

En begrunnet avgjørelse vil for det første kunne føles mer tilfredsstillende for siktede og andre berørte i saken. Dersom kjennelsen er fellende vil det antagelig særlig for tiltalte føles mindre vilkårlig dersom man fikk en redegjørelse.

På den annen side har man ofte kun tiltalte og fornærmedes forklaring å forholde seg til i for eksempel sedelighetssaker. En begrunnelse kan på den ene side gjøre det lettere for fornærmede å leve med en frifinnende avgjørelse. Men på den annen side er det viktig at domsgrunnene utformes slik at fornærmede ikke føler seg stemplet som en person som har inngitt en grunnløs anmeldelse.⁸⁹ Men for siktede vil det antagelig føles belastende at en

---

⁸⁸ Bjørnstad (2004) s. 66-70.

⁸⁹ NOU 1992: 28 s. 99.

slik begrunnelse ved frifinnelse kommer frem. Da er det viktig at det kommer tydelig frem at det ikke er tvil rundt tiltaltes frifinnelse.

I meddomsretten hvor det gis begrunnelse, vil også en eventuell dissens fremkomme. Det kan føles svært belastende for tiltalte dersom det i meddomsretten kommer frem at har var frifunnet med ved dissens. Spesielt belastende vil det være dersom tiltalte har blitt frifunnet ved det bestemmende mindretall, tre mot fire stemmer. Flertallet i justiskomiteen var ”svært betenkte” over et system som redegjorde for frifinnelser under dissens.⁹⁰

På den annen side skiller ikke dette seg fra slik det er i dag i både stor meddomsrett i lagmannsretten og i tingretten. At noen frifinnes ved det bestemmende mindretall er også noe som antagelig vil skje svært sjelden. I Borgarting lagmannsrett ble det i 2005 avsagt 73 skyldankesaker ved stor meddomsrett. Det var dissens i 21 av dem, ved 12 domfellelser og 9 frifinnelser.⁹¹ I 19 saker var det kun én eller to som dissenterter og i én sak dissenterter tre dommerne. Det var kun ved én frifinnelse hvor tiltalte var frifunnet med tre mot fire stemmer.

At tiltalte er frifunnet selv om det foreligger flertall for domfellelse er begrunnet i prinsippet om at tvilen skal komme tiltalte til gode. Det er slik vårt straffeprosessuelle system er oppbygd. Det kan sammenlignes med at det for tiltalte vil føles svært belastende og måtte betale erstatning til fornærmede i en sak han er frifunnet. Men det er fastslått av EMD at dette ikke er i strid med menneskerettighetene dersom det fremkommer klart at det ikke blir trukket tvil rundt tiltaltes frifinnelse.⁹²

I stedet for å skjule dissensen kunne man kanskje heller informere befolkningen om bakgrunnen for reglene, slik at man får en forståelse for hvorfor de er som de er. Dette vil kanskje til en viss grad lette den psykiske påkjenningen en dissens kan medføre.

---

⁹⁰ Innst.O.nr 137 (1992-1993) kapittel 7.

⁹¹ Nygard (2008) s. 149-150.

⁹² Y vs. Norway, EMD 11.02.2003 premiss 41 og 42.

Selv om det er en lite ønskelig situasjon at dissensen fremkommer i slike saker, kan det kanskje ikke kan anses som noe avgjørende moment for å beholde juryen.

Begrunnelsen kan også ha betydning for lekdommeren. Jurymedlemmenes anonyme stemmegivning er som nevnt ansett som et grunnprinsipp ved juryordningen. Prinsippet er ikke gjennomført for meddommerne ved meddomsretten. Å være jurymedlem er en borgerplikt og det kan være at noen medlemmer synes det hele er en stor belastning. I slike tilfeller kan til dels forstå at det for disse medlemmene er en fordel at avgjørelsen er anonym. Prinsippet kan også stimulere til en friere diskusjon blant medlemmene. Men det spørs til hvilken grad dette kan være av avgjørende betydning. En juryavgjørelse er et ansvarsfullt verv og man skal være sitt ansvar bevisst. For å ta en slik avgjørelse må man også ha evnen til å stå bak den. Det kan kanskje snarere anføres at anonym stemmegivning kan føre til at man blir mindre ansvarsbevisst.

Antagelig må det til tider føles svært utilfredsstillende for en lagrettedommer å ikke få gjort uttrykk for sitt syn, dersom det ikke er i overensstemmelse med flertallet. De vil utad bli oppfattet som medansvarlige i noe de i utgangspunktet er uenig i. Dette understrekes også ved at selv om et lagretted medlem har stemt for frifinnelse så kan man bli trukket ut til å utmåle straff, se strpl. § 376e (2).

4.3.6 Sikrer juryordningen en god overveiellesprosess?

Som det ble redegjort for under kapittel 3.1 sikrer man ved utformingen av begrunnelsen at fakta og premisser blir saklig vurdert. Det er klart at en begrunnelse ikke vil gi en absolutt sikkerhet. Men det kan hevdes at det ved utforming av en begrunnelse gis en *bedre* sikkerhet for at overveielsen er grundigere enn der det ikke gis begrunnelse. Dette ble også påpekt av mindretallet i justiskomiteen. ”En begrunnelse sikrer grundighet og drøftelse av sakens forskjellige sider og innspill.”⁹³

---

⁹³ Innst.O.nr.137 kapittel 7.

Bevisene skal vurderes under ett. Når man vurderer bevisene under utformingen av begrunnelsen ivaretar man sakligheten og objektiviteten på en bedre måte. Der man unngår denne overveiellesprosessen kan det for eksempel være fare for at noen bevis ikke får den vekt og vurdering de i utgangspunktet bør ha. Den overveiellesprosessen utformingen av begrunnelsen medfører, vil føre til at man blir tvunget til å følge prinsippet om at man skal avveie alle bevis under ett.

4.4 Juryordningens styrker

4.4.1 Innledning

Det har nå blitt redegjort for en del svakheter ved juryordningen som en følge av at det ikke gis begrunnelse og at stemmegivningen er anonym. Følgende vil det redegjøres for de hovedargumentene som har blitt trukket frem til støtte for juryordningen med hovedvekt på de argumenter departementet la til grunn for sin avgjørelse.

Departementet og justiskomiteen vurderte svakhetene ved juryordningen som er blitt redegjort for i kapittel 4.3 opp mot de fordeler som juryordningen fører med seg.

Departementet var for så vidt enig med flertallets i to-instansutvalgets syn ved vurderingen av betydningen av en begrunnelse.

”Meddomsretten må begrunne sin avgjørelse. Denne plikten bidrar til å sikre at skyldspørsmålet blir grundig overveid, og at argumenter som har vært anført blir prøvd. Arbeidet med å utforme begrunnelsen gjør dessuten at retten ofte må trenge dypere inn i spørsmålene enn der, ellers ville gjort. En annen viktig side ved begrunnelsen er at den gjør det mulig å overprøve rettsanvendelsen gjennom anke til Høyesterett. Også en slik overprøving bidrar til å sikre at avgjørelsen blir riktig.”⁹⁴

---

⁹⁴ Ot.prp.nr.78 (1992-1993) s. 54.

Men på tross av dette kom både departementet og justiskomiteen etter en avveining til at juryen skulle beholdes, med følgende begrunnelse:

”Det skal derfor meget gode grunner til for å oppheve ordningen som er vel innarbeidet i folks rettsbevissthet som en garanti for en betryggende og demokratisk behandling av straffesaker. [...] Den lange demokratiske tradisjon som er knyttet til at skyldspørsmålet i alvorlige straffesaker skal avgjøres av tiltaltes likemenn, har solid forankring i folks bevissthet. Flertallet finner det betryggende at aktørene i en rettssak må fremlegge sin sak på en måte som er så forståelig, at både lekmenn og ikke minst tiltalte har en mulighet til å følge en sak på forståelig måte. [...] dette er også en styrke for rettsikkerheten.”⁹⁵

4.4.2 Demokratihensynet

Justiskomiteen argumenterte for juryordningen ved at den ivaretar hensynet til demokratisk kontroll med strafferettspleien. Juryen er et uttrykk for folkemakt i domstolene. Dette argumentet er av en ideologisk karakter og kan kanskje vanskelig motbevises.⁹⁶ Da lekdommerordningene ble innført, ar dette som nevnt blant annet på bakgrunn av et oppgjør med embetsmannsveldet. Dagens dommerstand representerer neppe dette embetsmannsveldet slik det var på 1800-tallet.⁹⁷

Demokrati betyr folkestyre. Demokrati kjennetegnes ved at alle borgere skal få delta på lik linje og ha like muligheter til å utøve politisk innflytelse. For at folket skal ha muligheten til å delta, forutsetter det demokratiske prinsipp at det er åpenhet og innsyn i statens anliggender. Blant annet bidrar offentlighetsprinsippet på flere måter til å styrke og videreutvikle demokratiet.

”En åpen og fri samfunnsdebatt er et grunnprinsipp i et demokrati. Informasjon om samfunnsspørsmål generelt og forvaltningens virksomhet spesielt er en forutsetning for en

---

⁹⁵ Innst O nr. 137 (1992-1993) kapittel 7.

⁹⁶ NOU 1992: 28 s. 109-110.

⁹⁷ Stridbeck (2003) s. 229.

informert samfunnsdebatt. Åpenhet bidrar til å øke allmennhetens innsikt i politiske spørsmål og prosesser, og til engasjement i samfunnsspørsmål.”⁹⁸

Som mindretallet i to-instansutvalget uttrykker det, ivaretar juryordningen rettssikkerheten blant annet på bakgrunn av at store grupper av befolkningen får innsyn i rettsapparatets virkemåte under personlig ansvar. En uavhengig stemmegivning er et av Norges sikreste uttrykk for folkets frie rettsutøvelse og rettsbevissthet. Mindretallet mener også at juryen fungerer som et nødvendig korrektiv overfor de profesjonelle lovtolkerne.

Det ble også påpekt i innstillingen av 1969.⁹⁹ Det å pålegge et kollegium av lekmenn å ta en så alvorlig avgjørelse uten bistand fra juridiske fagdommere var den ordning som etter mindretallets syn var best egnet til å aktivisere og vedlikeholde allmennhetens interesse for rettsutøvelsen ved domstolene. Mindretallet mente også at ordningen underbygger tilliten til systemet og fjerner muligheten for at ”domstolene mister kontakt med den levende rettsfølelse i folket.” Dette ble også fulgt opp i Ot.prp.nr. 35 (1978-1979) s. 32-33.

Ved juryordningen ivaretar man prinsippet om folkestyre, ved at juryen utøver den dømmende makt. Men spørsmålet blir om juryordningen ivaretar prinsippene på en *bedre* måte enn meddomsrettsordningen. Justiskomiteen understreket at begge lekdommerordninger tilfredsstiller de krav som bør stilles til et straffesystem.¹⁰⁰ Det er riktig at juryen ved juryordningen tar en uavhengig avgjørelse, men det kan settes spørsmålstegn ved hva som er så demokratisk med et system hvor stemmegivningen er anonym, dissens ikke fremkommer og avgjørelsen ikke begrunnes. Det er jo nettopp åpenhet som karakteriserer et demokrati. Justiskomiteens mindretall ga også uttrykk for dette, og påpekte at lagretten har en meget passiv rolle under rettsaken.¹⁰¹

---

⁹⁸ NOU 2003: 30 kapittel 4.2

⁹⁹ SKI 1969 s. 85.

¹⁰⁰ Innst.O.nr.137 (1992-1993) kapittel 7.

¹⁰¹ Innst.O.nr.137 (1992-1993) kapittel 7.

Juryen sitter atskilt fra fagdommerne, og estetisk ser de nærmest ut som skuelystent publikum. Deltagelse ivaretar muligheten for å påvirke som igjen ivaretar demokratihensynet. Det er viktig å få oppklart misforståelser og uklarheter underveis ved muligheten for å stille spørsmål. Det er grunn for å anta at terskelen for å stille spørsmål under en lagrettesak er høyere enn i en meddomsrett. Prosedyren for å stille spørsmål under lagrettebehandling er omstendelig. Lagrettemedlemmet skriver spørsmål ned på en lapp, sender den til lagrettens formann, som gir lappen til rettsbetjenten, som overgir den til lagmannen, som så leser spørsmålet høyt dersom det er relevant. En antydning av dette følger av Nygards undersøkelse. Bare 22 av de 117 informantene hadde opplevd at lagretten stilte spørsmål. Omtrent halvparten skulle ønske de hadde spurt mer.¹⁰²

Denne prosedyren slipper man i meddomsretten, når lekdommerne sitter ved siden av fagdommerne, selv om det antagelig kan føles vanskelig å stille spørsmål under en meddomsrettsak også. Poenget er, dersom lagretten skal kunne føre en reell demokratisk kontroll med rettsystemet, så må lekdommerne ha muligheten til å delta aktivt.

Den lovgivende makt ivaretar demokratiet ved at det er folket som velger stortingsrepresentantene. Stortinget kan avsette regjeringen som er den utøvende makt. Men det er fortsatt ikke sånn at vi ved loddtrekning velger lekmenn inn i regjeringen for å ta de alvorligste avgjørelsene. Ville ikke egentlig demokratiet og folkestyret være ivaretatt i den dømmende makt, ved at lekmenn kan føre kontroll med den avgjørelsen *fagdommerne* tar? Den beste måte å gjøre det på, er vel at lekdommere deltar som flertall i rådslagningen sammen med lekdommere.

Som det ble pekt på kapittel 4.3.3, kan det hevdes at lekmenn i meddomsretten har en større mulighet til å påvirke rettsutviklingen enn lekmenn i en jury. Det gis ingen begrunnelse. Dette henger sammen med det departementet hevdet, at juryen skal være en kontrollinstans for å ivareta strafferettspleien. Juryen fører en viss demokratisk kontroll ved at de

---

¹⁰² Nygard (2008) s. 165.

uavhengig av fagdommerne avgjør skyldspørsmålet. Men hvordan kan juryen føre demokratisk *kontroll* med strafferettspleien når grunnlaget for det den avgjør ikke blir kjent og av den grunn vanskelig kan medføre noen rettsutvikling? Hvordan kan juryen føre demokratisk *kontroll* med fagdommerne ved deres egen avgjørelse?

4.4.3 Garanti mot uriktige domfellelser

Et annet argument som ofte blir trukket frem er at juryen er en større garanti mot uriktige domfellelser. At det er viktig å forhindre uriktige domfellelser, henger sammen med prinsippet om at det er bedre å la ti skyldige gå fri enn at én uskyldig blir dømt. Dette er et utslag av *in dubio pro reo*-prinsippet og er et grunnleggende prinsipp i norsk straffeprosess.

Det kommer ikke helt klart frem hvorfor lovgiver mener at juryen er den ordning som hindrer flest uriktige domfellelser. De argumenterer med at juryen gir den mest ”betryggende” behandlingen av straffesaker og at rettsformannens foredrag for åpen rett er en garanti mot at avgjørelsen blir uriktig.¹⁰³

At rettsbelæringen ikke er en ”garanti mot at avgjørelsen blir uriktig som følge av misforståelser og manglende juridisk innsikt”¹⁰⁴, kan vel sies med sikkerhet. At juryen kan misforstå og avsi uriktige avgjørelser følger av det faktum at lagrettens dommer til tider settes til side, uttalelser som i Olaussens artikkel, og nå etter Nygards undersøkelser, se kapittel 4.3.4.4.

Jeg antar at argumentet om at juryen er en garanti mot uriktige domfellelser henger sammen med mindretallets uttalelse i to-instansutvalget. Mindretallet viser til utvalgets undersøkelse om at juryen frifinner hyppigere enn meddomsretten og på den måten unngår uriktige domfellelser. På bakgrunn av det som er redegjort for tidligere i oppgaven, kan det antas at grunnen til at juryen frifinner i større utstrekning er fordi de legger til grunn en

---

¹⁰³ Ot.prp.nr. 78 (1992-1993) s. 55 og Innst.O.nr. 137 (1992-1993) kapittel 7.

¹⁰⁴ NOU 1992: 28 s. 112.

lempeligere anvendelse av rettsreglene og at de ved kompliserte saker frifinner på grunn av usikkerhet. Det kan også antas at juryen har lettere for å legge til grunn følelser ved avgjørelsesgrunnlaget, men dette kan selvfølgelig slå ut begge veier. På den annen side kan man snu på det og si at grunnen til at meddomsretten domfeller i flere saker enn juryen kan være på grunnlag av deres formodning om ”det er en skyldig i hver tiltalt.”

Men denne slutningen, at et høyere antall frifinnelser er bedre garanti mot uriktige domfellelser kan synes ikke korrekt. Uriktige domfellelser er ikke nødvendigvis unngått ved et høyt antall frifinnelser.

Dersom juryen legger til grunn en uriktig forståelse av beviskravet og som en følge av dette frifinner i større grad, er dette ikke et argument som kan føres til fordel for juryen. Dersom det er så at juryen oftere gjør feil vil selvfølgelig denne feilen kunne gå både i tiltaltes favør og ufavør. Et større antall frifinnelser er ikke nødvendigvis motsvarende et større antall *riktige* avgjørelser. Dersom juryen avsier flere *uriktige* frifinnelser enn meddomsretten, så sier det vel seg selv at det er større fare for at juryen også avsier flere *uriktige* domfellelser.

Justiskomiteen har også lagt vekt på at avgjørelsen får en grundigere behandling ved lagrettebehandling.¹⁰⁵ Blant annet ved at dommeren, forsvareren og aktor er nødt til å forklare saken på en enkel måte for lagrette. Det er en fare for at det i meddomsretten blir prosedert med mer innslag av juridisk fagspråk som meddommerne kan ha vanskelig for å forstå. Dette er en side av meddomsrettordningen fagdommere, forsvarere og aktor må være oppmerksom på og avhjelpe. Dette taler derimot ikke for at selve *avgjørelsen* i en jury er grundigere behandlet enn avgjørelsen ved meddomsretten.

Det blir også til stadighet trukket frem at juryordningen har fordelene med ”den doble garantien”¹⁰⁶, fagdommernes mulighet for tilsidesettelse, og at dette er med på å sikre riktigere avgjørelser. Muligheten for tilsidesettelse er vel i realiteten kun en garanti i

---

¹⁰⁵ Innst.O.nr. 137 kapittel 7.

¹⁰⁶ SKI 1969 s. 85, NOU 1992: 28 s. 113

enklere bevismessige saker. Det er jo ingen garanti mot at det for eksempel blir tatt utenforliggende hensyn. Fagdommernes mulighet til å tilsidesette juryens kjennelse kan kanskje ikke brukes som et argument til *fordel* for juryordningen. Sier denne adgangen egentlige noe om den reelle tilliten til lagretten? Fagdommerne har uansett det siste ordet.

4.4.4 Folks tillit til domstolen

Som det fremkommer av justiskomiteens begrunnelse ble det blant annet lagt avgjørende vekt på at vi har hatt et juryssystem gjennom hundre år og at juryordningen har ”solid forankring i folks bevissthet.”¹⁰⁷ Man har antatt at juryen øker tilliten til strafferettspleien ved blant annet at befolkningen i større grad vil akseptere en domfellelse som er truffet av sin jevne mann jamfør uttrykket ”man skal dømmes av sine likemenn”. Dette argumentet har politisk sett vært avgjørende for å beholde lekmenn i rettspleien, selv om det synes som om flertallet av juriststanden selv mener at det mest betryggende at jurister tar seg av rettspleien. Argumentet kan kanskje ha noe for seg ved at fagdommere og juriststanden vil unngå angrep og mistenkeliggjøring og beskyldninger om klassejustis.¹⁰⁸

Tillit er et viktig rettsgode for at rettsystemet skal fungere. ”Tillit til en institusjon betyr at man kjenner og anerkjenner de verdier og former for liv som er bygget inn i institusjonen, og at denne anerkjennelsen innebærer en antagelse om at institusjonens idé gir tilstrekkelig mening til et tilstrekkelig antall personer og motivere dem for vedvarende, aktiv støtte til institusjonen og etterlevelse av dens regler.”¹⁰⁹ Tilliten bygges altså opp på en annen måte enn tilliten til for eksempel et medmennesket eller jobbrelasjon fordi vi ikke har de samme forutsetningene for å gjøre oss like godt kjent med den.

---

¹⁰⁷ Innst.O.nr. 137 (1992-1993) kapittel 7.

¹⁰⁸ Andenæs (2000)a s. 119 flg.

¹⁰⁹ Olaussen (2005) s. 121.

I Olaussens artikkel fra 2005 om folks tillit til domstolene ble det ved en spørreundersøkelse¹¹⁰ blant annet forsøkt å gjøre rede for den generelle tilliten folk har til domstolen og på hvilket grunnlag en eventuell tillit er bygget på. Spesielt så han på i hvilken grad lekdommere var med på å øke/minske tilliten.

Undersøkelsene viste for det første at folk *generelt* har stor tillit til domstolene, større enn tilliten til regjering og Storting.¹¹¹ Det må presiseres at denne tilliten antagelig er basert på et veldig generelt grunnlag fordi manges kjennskap til domstolene er så vidt dårlig at det vil være vanskelig å komme med en begrunnet oppfatning. Han fant også at tilliten økte med inntekt og utdanningsnivå.¹¹²

Deretter ble søkelyset satt på lekdommernes betydning for tilliten. Den videre undersøkelsen var basert på en spørreundersøkelse av 854 tilfeldig utvalgte voksne mennesker. Undersøkelsen viste at ca 70 % hadde noe kjennskap til at vi har lekdommere. Det viste seg at omkring halvparten mente at lekdommerne styrket tilliten til rettsystemet.¹¹³ At argumentet har rettspolitisk vekt kan bekreftes ut i fra undersøkelsen, men undersøkelsene sier derimot ingenting om hvordan tilliten fordeler seg i forhold til de to lekdommerordninger.

Ragnar Hauge og Anders Bratholm gjorde en undersøkelse blant lekdommerne om deres oppfattelse av sterke og svake sider ved lekdommerordningene i 1970.¹¹⁴ I alt ble spørreundersøkelsen besvart av 473 domsmenn fra byretten og 907 lagrettemenn.¹¹⁵ I dette tilfelle er det altså folk som har en mye større og inngående erfaring med

---

¹¹⁰ Undersøkelsene er utført av MMI fra 1992 og utover. Det er gjort halvårige målinger om voksne befolknings tillit til en lang rekke samfunnsinstitusjoner.

¹¹¹ Olaussen (2005) s. 122.

¹¹² *ibid.* s. 125.

¹¹³ *ibid.* s. 131-134.

¹¹⁴ Hauge/Bratholm (1971)a s. 74. og (1971)b s. 385.

¹¹⁵ Undersøkelsen ble gjort før to-instansreformen var gjennomført.

lekdommerordningene. Denne undersøkelse vil kanskje av den grunn ikke være så representativ for den oppfatning befolkningen generelt har. På den annen side så forutsetter en oppfatning som kan vektlegges en viss kunnskap om ordningene. Lekdommerne skal i utgangspunktet representere en bredde i folket, så lekdommernes tillit kan vise en antydning av befolkningens tillit.

På spørsmål om hvilken ordning som var å foretrekke var det blant domsmennene 81 % som foretrakk meddomsrett fremfor 6 % som foretrakk jury. Blant lagrettemedlemmene var det 53 % som foretrakk meddomsrett fremfor 28 % som foretrakk jury.¹¹⁶

Nygard har gjort en lignende undersøkelse. Den viste også at flertallet av lekdommerne foretrakk meddomsretten.¹¹⁷ 53 % foretrakk meddomsrett og 33 % foretrakk lagretten, de resterende 14 % hadde ingen mening. Denne undersøkelsen er mindre representativ fordi kun 43 av de 117 informantene hadde deltatt ved begge lekdommerordninger. Så svarene er basert på svar fra disse 43.

Det kan på bakgrunn av undersøkelsene hevdes at det blant lekdommere ikke foreligger noe flertall som foretrekker juryordningen, heller det motsatte. Undersøkelsene viser også at flertallet av befolkningen ikke har noen bestemt oppfatning om spørsmålet. Å ha en konstruktiv mening forutsetter kunnskap om ordningene. Tar man utgangspunkt i lekdommerne som representant for folket, kan det ut i fra tallene hevdes at det å gå over til stor meddomsrett, ikke vil svekke tilliten. Det kan i hvert fall ikke slås fast at juryen har en ”solid forankring i folks bevissthet”¹¹⁸.

Det kan være at lovgiver frykter konsekvensene av en tilsynelatende *drastisk endring* vil medføre. En tilsynelatende drastisk endring kan i seg selv medføre skepsis. Det er viktig

---

¹¹⁶ Hauge/Bratholm s. 390.

¹¹⁷ Nygard (2008) s. 187.

¹¹⁸ Innst.O.nr 137 (1992-1993) kapittel 7.

ved en så stor reform at folket blir informert om endringen og grunnlaget for den. For eksempel at lekfolk fortsatt sitter i flertall ved avgjørelsen av skyldspørsmålet.

At tilliten kan få en knekk ved store medieoppslag illustreres av meningsmålingen i diagram 1 i Olaussens artikkel. I 1994-1995 fikk den generelle tilliten til domstolene seg en ”knekk”. Tilliten sank etter meningsmåling i folket fra en 81 % til 67 %. På et halvt år var det ca 15 % færre av befolkningen som hadde tillit til domstolene.¹¹⁹ Som han selv påpeker hang dette mest sannsynlig tilknytning til Liland-saken, et av de større justismordene vi har hatt i Norge. Liland ble frifunnet for dobbeltdrap etter gjenopptagelse, da hadde han sittet 14 år i fengsel.

4.4.5 Fagdominans

Et argument som har blitt trukket frem i debatten er faren for fagdominans i meddomsretten. Forkjemperne for juryordningen er blant annet av den oppfatning at lekdommernes innflytelse vil svekkes dersom man innfører kun meddomsrett. De er redde for at lekdommerne vil ha vanskeligere for å komme til ordet med sine oppfatninger der tre fagdommere er til stede. Det argumenteres med at fagdommernes autoritet vil overkjøre lekdommerne og at lekdommerne vil komme til kort fordi de har vanskelig for å formulere seg klart og gi uttrykk for hva de tenker og mener.¹²⁰ Som motargument trekkes ofte frem at det er like stor fare for at lekdommere som har vanskelig for å fremme selvstendige standpunkter lar seg overstyre av andre sterke lekdommere innad i juryen.¹²¹

Undersøkelser har blitt gjort på området som både viser lekdommere som foretrekker meddomsrett og mener de fikk komme til ordet og følte de ble hørt.

---

¹¹⁹ Olaussen (2005) s. 123.

¹²⁰ Se blant annet NOU 1992: 28 s. 111-112.

¹²¹ *ibid.* s. 108.

I Greve Hartmanns spørreundersøkelse gjengitt i Lov og Rett 1990 s. 121, viste det seg at lekdommere som oftest følte seg hørt i meddomsretten. Spørreundersøkelsen er basert på svar fra 252 lekdommere som hadde erfaring både fra jury og blandet rett ved straffutmålingen. Hele 246 av de 252 informantene følte seg hørt. Men 35 følte at de juridiske dommerne var dominerende.¹²²

Justiskomiteen la avgjørende vekt på frykten for fagdominans og uttalte at flertallet ”er sterkt bekymret for at drøftingene i en meddomsrett lett vil kunne domineres av fagdommerne.”¹²³

Men departementet ga uttrykk for at frykten for fagdominans ikke var så stor;

”Meddomsrettsystemet danner et godt grunnlag for samarbeid mellom fagdommere og legdommere. [...] Etter departementets mening er det ikke den samme fare for at fagdommere dominerer legdommere som det var tidligere. Uansett er det ikke grunn til å tro at risikoen for at fagdommere dominerer legdommere er spesielt mye større enn risikoen for at et jurymedlem dominerer de øvrige jurymedlemmene.

Faren for fagdommerdominans vil for øvrig i vesentlig grad bero på hvordan rådslagningen gjennomføres.”¹²⁴

Når en spør seg om det er fare for fagdommerdominans må en også spørre seg i hvilke tilfeller en slik dominans svekker meddomsrettssystemet, på hvilken måte lekdommerne blir dominert. Dersom lagrettemedlemmer for eksempel har følt seg dominert ved at det ble tydeliggjort at visse holdninger og utenforliggende hensyn ikke var akseptabelt er dette en fagdommerdominans som man antagelig ikke vil mene svekker meddomsretten. Det kan vanskelig tenkes at saklige vurderinger og meninger blir oversett kun på bakgrunn av at lekdommere er lekdommere.

---

¹²² Hartmann (1990) s. 122.

¹²³ Innst.O.nr 137 (1992-1993) kapittel 7.

¹²⁴ Ot.prp.nr.78 (1992-1993) s. 54.

At fagdommerdominans antagelig ikke er av bekymringsverdig betydning kan man kanskje lese av noen av Nygards undersøkelser. Han undersøkte dissenser i meddomsrettsavgjørelsene av 2005 i Borgarting lagmannsrett.¹²⁵ Av 73 skyldankesaker var det enstemmig avgjørelser i 52. Av de resterende 21 var det 12 dissenser ved domfellelse og 9 ved frifinnelse.

Ved domfellelsen fordelte dissensen seg slik:

En meddommer dissenterte i	6 saker
En fagdommer i	2 "
To meddommere i	3 "
En fag- og en meddommer sammen i	1 sak

Ved frifinnelsene fordelte dissensen seg slik:

En fagdommer dissenterte i	1 sak
En meddommer i	1 "
To fagdommere i	1 "
To meddommere i	1 "
En fag- og en meddommer sammen i	2 saker
En fag- og to meddommere sammen i	2 "
Tre fag- og en meddommer sammen i	1 sak

Den samme undersøkelsen ble gjort for 2006 avgjørelsene og resultatet var noenlunde likt. Dissensforekomsten kan tolkes dit hen at det er frihet innen retten. At det også er rene lekdommerdissenser kan tale for at noen lekdommere gjør selvstendige vurderinger. Men hvordan det oppleves for lekdommerne sier ikke undersøkelsen så mye om.

I intervjurunder ble det ytterligere stilt spørsmål til de som hadde deltatt som meddommer i om hvordan dette opplevdes. På spørsmål om det forekom tendenser til overkjøring av

---

¹²⁵ Nygard (2008) s. 149.

fagdommerne svarte 1 ”ja”, 51 ”nei” og 7 ”litt” av totalt 59 intervjuede.¹²⁶ Undersøkelsen viser at fagdommere kan ha en tendens til å overkjøre, men ikke i stor grad. Dette er noe fagdommerne må ta inn over seg. Det er viktig at lekdommerne får komme til uttrykk dersom man skal ivareta hensynet bak lekdommerordningen.

Har man tillit til at en lekdommer kan ta ansvar ved å avgjøre bevisvurderingen under skyldspørsmålet, så bør man kanskje også ha tillit til at lekdommerne har mot til å stå i mot press fra fagdommerne. Å sitte som jurymedlem er et ansvarsfullt verv og lekdommerne blir plukket ut på bakgrunn av blant annet deres personlige egnethet.¹²⁷ Det er trolig ikke så stor avstand mellom fagdommere og lekdommer i dag som det var for over hundre år siden. Dersom en lekdommer ikke føler at han ”tør” å uttrykke seg i meddomsretten kan det bety at personen ikke er så personlig egnet til å sitte i en sådan. Følgelig er han antagelig heller ikke spesielt godt egnet til å sitte i en jury. Men det er selvfølgelig viktig at fagdommere ikke inntar noen ”ovenfra og ned” holdning.

Generelt om skillet mellom lekdommere og fagdommere er det en fordel for lekdommere at saken blir forklart med enkle ord og uttrykk. Dette blir antagelig best ivaretatt ved juryordningen, fordi forsvarer og aktor blir tvunget til en enkel redegjørelse dersom de skal overbevise juryen om sin oppfattelse av saken.

En annen side ved samarbeidet i meddomsretten er at meddommerne kanskje vil føle et mindre ansvar fordi man har fagdommere der. Man blir tryggere og kan ”lene seg litt tilbake” og i mindre grad følge med fordi man tror at fagdommerne uansett tar ansvar. I juryen blir lekdommerne tvunget til å ta ansvar og følge godt med under bevisføringen og prosedyrene. Ordningen aktiviserer allmennhetens interesse for lov og rett.¹²⁸ Dette er en side av debatten som det ikke skal tas for lett på og dette er nok en utfordring for systemet og fagdommerne. Det er viktig at fagdommerne er med på å ”tvinge” lekdommerne til å ta

---

¹²⁶ Nygard (2008) s. 154.

¹²⁷ Se kapittel 2.2.2.1.

¹²⁸ Hauge/Bratholm (1971)a s. 74.

ansvar. Det er uansett vanskelig å si noe sikkert om dette i den ene eller annen retning da det ikke foreligger noe avgjørende empiri om temaet og av den grunn vil det ikke bli redegjort noe nærmere for spørsmålet.

4.5 Oppsummering og konklusjon

Debatten om de to lekdommerordninger har til i dag, i stor grad basert seg på ”common sense” argumentasjon. Slutninger har til tider ikke grunnlag i empiriske undersøkelser. En grunn til dette kan være at mange av spørsmålene er av en ideologisk karakter. Store ord og uttrykk som *demokrati*, *folkestyre* og *tillit til rettsystemet* regjerer i debatten. For eksempel er justiskomiteens argument om at juryen skaper tillit, basert på antagelser om allmennhetens oppfatning. Det er kanskje ikke så rart at det kan være vanskelig å innta et klart standpunkt.

I tillegg har man spørsmålet om hvem som har best evne til å bedømme bevis; en jury på ti lekdommere, eller en meddomsrett med fire lekdommere og tre fagdommere. Mye av bevisbedømmingen er av psykologisk karakter, som for eksempel hvor troverdig et vitne er eller hva slags betydning et bevis gir. Det er vanskelig å ha en konstruktiv formening om hvem som er best egnet til å bedømme slike bevis. Noe vi derimot kan si noe mer håndfast om, er betydningen av en begrunnelse, eller i hvert fall sider ved denne.

Systemet er komplekst og det må sies at begge lekdommerordninger i utgangspunktet har fungert godt. Rettsystemet er forholdsvis åpent og det har enda ikke vært gjort til gjenstand for noen generell mistillit *utenfor* fagmiljøet. Men på bakgrunn av denne fremstillingen kan det hevdes at systemet har forbedringspotensiale. Man kan hevde at strafferettspleien kan bli bedre ved å la alle lagrettesaker bli behandlet av stor meddomsrett. Først og fremst på bakgrunn av at meddomsretten begrunner avgjørelsen.

Begrunnelsen er en viktig rettsikkerhetsgaranti som i større grad ivaretar mulighet for anke, overprøvelse og gjenopptagelse. Den sikrer på en bedre måte at avgjørelsen er veloverveid og at beviskravet er riktig anvendt. En begrunnelse hindrer også til en viss grad at det tas

utenforliggende hensyn. Ut i fra de konkrete eksemplene og undersøkelsene i kapittel 4.3.4.3 og 4.3.4.4, kan det synes som om lagretten medfører en større risiko for uriktige avgjørelser. Det ser ikke ut som om lekdommerne har en klar oppfattelse av beviskravene, og dette svekker antagelig deres evne til å gjøre en veloverveid og riktig avgjørelse.

Dersom det gis en begrunnelse har lekdommerne antagelig en bedre mulighet til å øve innflytelse på strafferettspleien og øve kontroll med fagdommerne. Det kan hevdes at meddomsrettsordningen på en god måte ivaretar hensynet til demokratiet. Manglende begrunnelse og lukket rådslagning fører med seg en usikkerhet som jeg mener skaper grunnlag for mistillit til lekdommerne, særlig har det gjort utslag i det juridiske fagmiljø. På bakgrunn av fremstillingen kan man også hevde at befolkningens generelle tillit til rettsystemet ikke blir svekket dersom lekdommere kun deltok i meddomsretten. Flertallet av lekdommerne selv foretrekker meddomsretten og de kan også i utgangspunktet anses som en representant for befolkningen.

Men meddomsrettsordningen har svakheter som det må jobbes med. Blant annet må systemet tilrettelegges slik at fag- og lekdommere får et godt samarbeid. I særdeleshet gjelder dette underveis i hovedforhandlingen og samarbeidet i rådslagningen.

Lekdommerne må ikke hvile på at fagdommere tar en riktig avgjørelse, men gjøre seg opp selvstendige tanker. Det er ikke ønskelig med fagdommerdominans utover å klare opp rettslige misforståelser.

Det må også tas hensyn til siktede og fornærmede ved utformingen av begrunnelsen, slik at det for eksempel ikke blir skapt tvil rundt en frifinnelses riktighet. En annen svakhet som meddomsrettsordningen kan medføre, er faren for at fagdommere i lettere grad enn lekdommere kan se en skyldig i hver tiltalt. Dette kan føre til at beviskravet og uskyldspresumpsjonen ikke blir fulgt så strengt som det skal.

***

Den store svakheten ved debatten om juryordningen, er at man ikke *vet* hvilken ordning som på best mulig måte tilrettelegger for en god avgjørelse av skyldspørsmålet. Det mangler empiriske undersøkelser som underbygger juryordningens forkjempere og motstanderes argumenter. Mange av argumentene er av en slik karakter at de vanskelig kan bevises eller motbevises.

De undersøkelsene som debatten baserer seg på er gjort på bakgrunn av erfaringer, intervjuer, statistikk og spørreundersøkelser. Man kan komme med mange innvendinger mot denne type metoder for å innhente opplysninger. For eksempel ved utformingen av spørsmålene, subjektive oppfatninger og tolkninger, grunnlaget for undersøkelsene etc. Det er nær sagt umulig å være av en helt bestemt oppfatning ut fra et slikt kildemateriale. Spesielt savner man i debatten en direkte observasjon av beslutningsprosessen i lagretten. En slik observasjon ville antagelig gitt et sikrere svar. Ses det bort fra en slik evaluering, tror jeg det i dag skal være vanskelig å få noe særlig bedre grunnlag for å komme til en bred enighet om spørsmålet.

For å ta et standpunkt kan man heller spørre seg *hvorfor* vi vet så lite om hvordan en jury bedømmer bevis og tar beslutninger. Grunnen til at vi vet så lite, er jo nettopp fordi det ikke gis en begrunnelse og at rådslagningen er lukket. Så lenge denne svakheten består i systemet, så tror jeg det skal bli vanskelig å gjøre seg opp en sikrere mening enn den man har i dag.

Det kan jo tenkes at juryen i realiteten er bedre egnet til å vurdere bevis enn det man får inntrykk av i denne fremstillingen. Men man må ta et standpunkt ut i fra det rettskildematerialet som foreligger. Med all den usikkerhet lagretten medfører, på bakgrunn av at begrunnelsen mangler og det empiriske materialet som faktisk foreligger, mener jeg at den beste løsning vil være å gå over til stor meddomsrett også i disse sakene.

Den største svakheten lagretten har – lukket rådslagning og fraværet av begrunnelse – er svakheter som det ikke kan gjøres opp for. De svakhetene meddomsrettsystemet medfører

er av en karakter som stort sett gjør at de kan forbedres. Dersom det avsies uriktige kjennelser på bakgrunn av meddomsrettens svakheter, så kan i hvert fall disse i større grad rettes opp på grunn av muligheten for overprøvelse. Dette er for meg en avgjørende forskjell. Uansett hvilken fremgangsmåte man avviser en kjennelse på bakgrunn av, så er jeg av den oppfatning at den beste garanti mot uriktig domfellelser er gjennom åpne drøftelser og en mulighet for overprøvelse på bakgrunn av en begrunnelse.

5 Litteraturliste

Litteratur, bøker og artikler:

- Andenæs, Johs. [a] *Norsk Straffeprosess Bind I*, 3. utg. Oslo, 2000.
- Andenæs, Johs. [b] *Norsk Straffeprosess Bind II*, 3. utg. Oslo, 2000.
- Andenæs, Johs. *Kommentarer til Olaussens artikkel*. Lov og Rett nr. 07 1998, s. 441-443.
- Bae, Ole Jacob. *Mot juryordningen*. I: Den Norske Advokatforening temahefte nr. 68. Juryordningen. Artikler basert på manuskripter fra seminaret om lagretteordningen 8. oktober 1999 s. 46-49.
- Bjerke, Hans Kristian og Keiserud, Erik. *Straffeprosessloven Bind II, med kommentarer*, 2. utg. Oslo, 1996.
- Bjerke, Hans Kristian og Keiserud, Erik. *Straffeprosessloven kommentarutgave Bind I*, 3. utg. Oslo, 2001.
- Bjørnstad, Vibeke. *Jurymedlem på godt og vondt*. I: Masteroppgave ved sosiologisk institutt ved Universitetet i Bergen. Bergen, 2003-2004.
- Eckhoff, Torstein og Sundby, Nils Kristian. *Rettsystemer*, 2. utg. Oslo, 1991.
- Eckhoff, Torstein. *Rettskildelære*, 5 utg. Oslo, 2001.
- Elden, John Christian. *Juryen – rettsikkerhetsgaranti eller anakronisme?* I: Den Norske Advokatforening temahefte nr. 68. Juryordningen. Artikler basert på manuskripter fra seminaret om lagretteordningen 8. oktober 1999 s. 50-54.
- Eskeland, Ståle. *Fangerett*. 2. utg. Oslo 1989.
- Hartmann, Henrik Greve. *Meddomsrett eller jury*. I: Lov og Rett 1990 s. 121-128.
- Hauge, Ragnar og Bratholm, Anders. [a] *Jury eller meddomsrett?* I: Lov og Rett 1971, s. 74-77.
- Hauge, Ragnar og Bratholm, Anders. [b] *Meddomsrett eller jury? En undersøkelse av legdommernes syn*. I: Lov og Rett 1971, s. 385-408

- Holmberg, Carl. *Fra norsk rettspraksis*. I: Nordisk Tidskrift for Kriminalvidenskap 1951, s. 90-95
- Hov, Jo. [a] *Rettergang I, Sivil og straffeprosess*, Oslo, 2007.
- Hov, Jo. [b] *Rettergang II, Straffeprosess*, Oslo, 2007.
- Matningsdal, Magnus. *Grensen mellom skyld og Straffespørsmål*. I: Jussens Venner 1998, s. 274-299
- Matningsdal, Magnus. *To-instansreformen*, Universitetsforlaget, 1996.
- Nygard, Lars-Jonas. *Lekdommerne i strafferettspleien*, et bokmanus basert på avhandlingen *Lekdommere i strafferettspleien*. Oslo, 2008
- Nygard, Lars-Jonas. *Juryordningen – erfaringer fra en intervjuundersøkelse*. I: Lov og Rett 2003 nr 04-05. s. 290-296. (sitert fra idunn.no)
- Olaussen, Leif Petter. *Er juryen betryggende nok?* I: Lov og Rett 1998 nr. 07 s. 436-440.
- Olaussen, Leif Petter. *Folks tillit og medvirkning i domstolene*. I: Tidskrift for Strafferett 2005 nr 02 s. 119-143. (sitert fra idunn.no)
- Strandbakken, Asbjørn og Peter Garde. *Juryen: Avskaffe, reformere eller begrense bruken av den?* I: Lov og Rett 2001. s. 3-31 (sitert fra Lovdata)
- Stridbeck, Ulf. *Ytring*. I: Tidsskrift for Strafferett 2002 nr. 03 s. 229-232. (sitert fra idunn.no)
- Øvergaard, Jørgen. *Lagrettens oppgaver*, 1941.

Forarbeider:

- Innstilling om *Rettergangsmåter i straffesaker* fra Straffeprosesslovkomitéen. Komitéen til revisjon av straffeprosessloven oppnevnt ved Kronprinsregentens resolusjon av 1. februar 1957. Avgitt i 1969.
- NOU av 1992 nr. 28. *To-instansbehandling, anke og juryordning*.
- NOU av 2002 nr. 11. *Dømmes av likemenn*.
- NOU av 2003 nr. 30. *Ny offentlighetslov*. Utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 10. desember 1999. <http://www.regjeringen.no> [sitert 31. mars 2008]

- Ot.prp.nr.35 (1978-1979) *Rettergangsmåten i straffesaker*. (sitert fra Lovdata)
- Ot.prp.nr.53 (1983-1984) *Ikraftsetting og endring av den nye straffeprosessloven mm.* (sitert fra Lovdata)
- Ot.prp.nr.78 (1992-1993) *To-instansbehandling, anke og juryordning*. (sitert fra Lovdata)
- Innst.O.nr. 137 (1992-1993) *To-instansbehandling, anke og juryordning*. (sitert fra Lovdata)

Lover og konvensjoner:

- Almindelig borgerlig straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10
- Lov om behandlingsmåter i forvaltningssaker (Forvaltningsloven) av 10. februar 1967
- Lov om domstolene (Domstolloven) av 13. august 1915 nr. 5
- Lov om rettergangsmåter i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25
- Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, EMK) av 11. april 1950

Domsregister:

- Rt. 2007 s. 961
- Rt. 2007 s. 676
- Rt. 2007 s. 583
- Rt. 2005 s. 1319
- Rt. 1999 s. 1985
- Rt. 1951 s. 233
- Rt. 1950 s. 322

Utenlandske dommer:

- Y. vs Norway. The European Court of Human Rights, Strasbourg, 11.februar.2003.

Muntlige kilder

- Nygard M, Lars-Jonas. Doktorrand og pensjonert ekstraordinær lagdommer.

6 Lister over tabeller og figurer m v

- Domstolsadministrasjonens årsstatistikk. *Domstolene i Norge 2007*. (sitert fra <http://www.domstoladministrasjonen.no>)